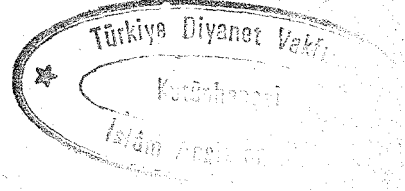

1

Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Yayınları 1-6

İ s t a n b u l

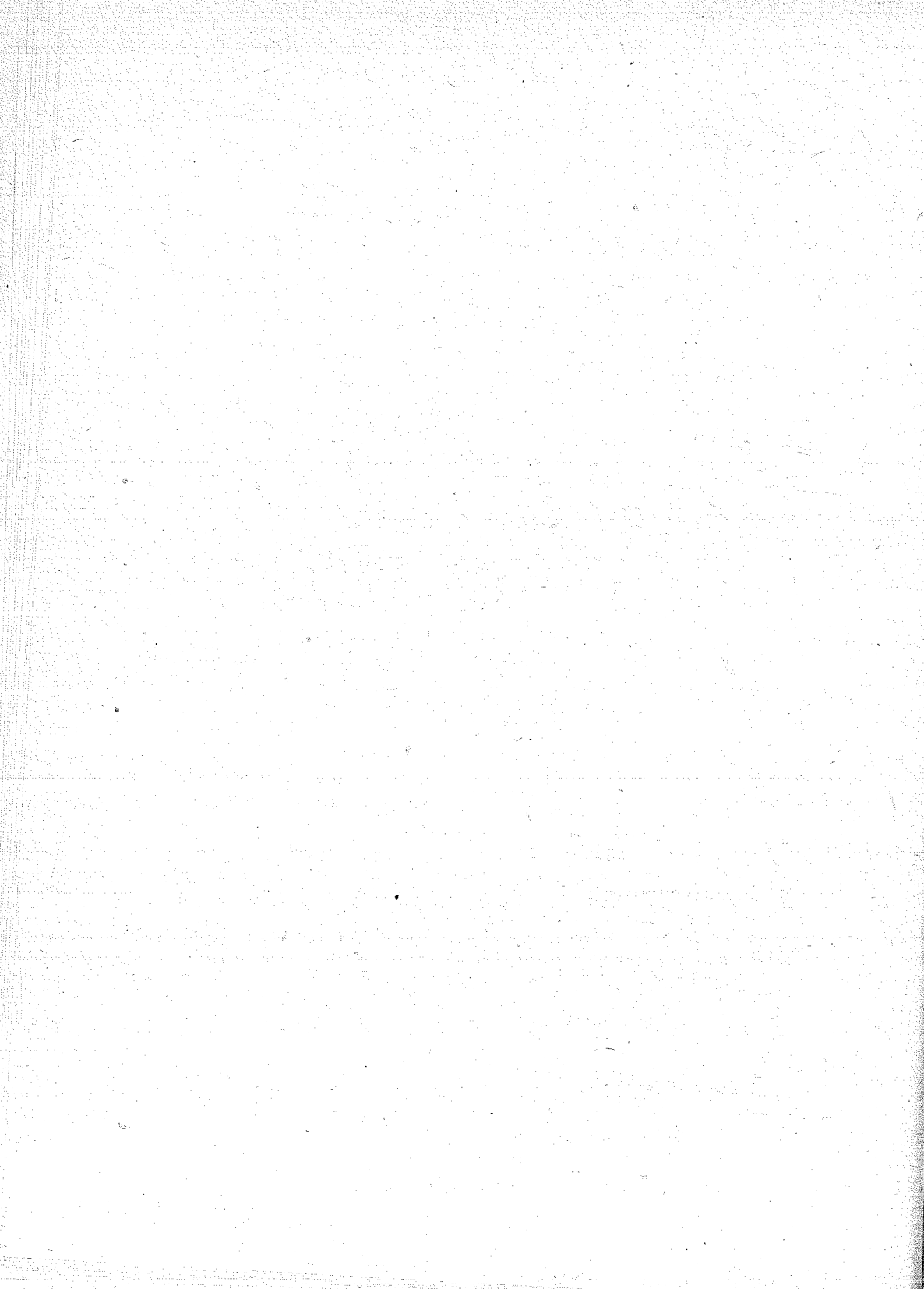
Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi

Revue de l'Institut des Hautes Etudes Islamiques

YIL I

SAYI I

TERCÜMÂNÜ'L-ÜMEM

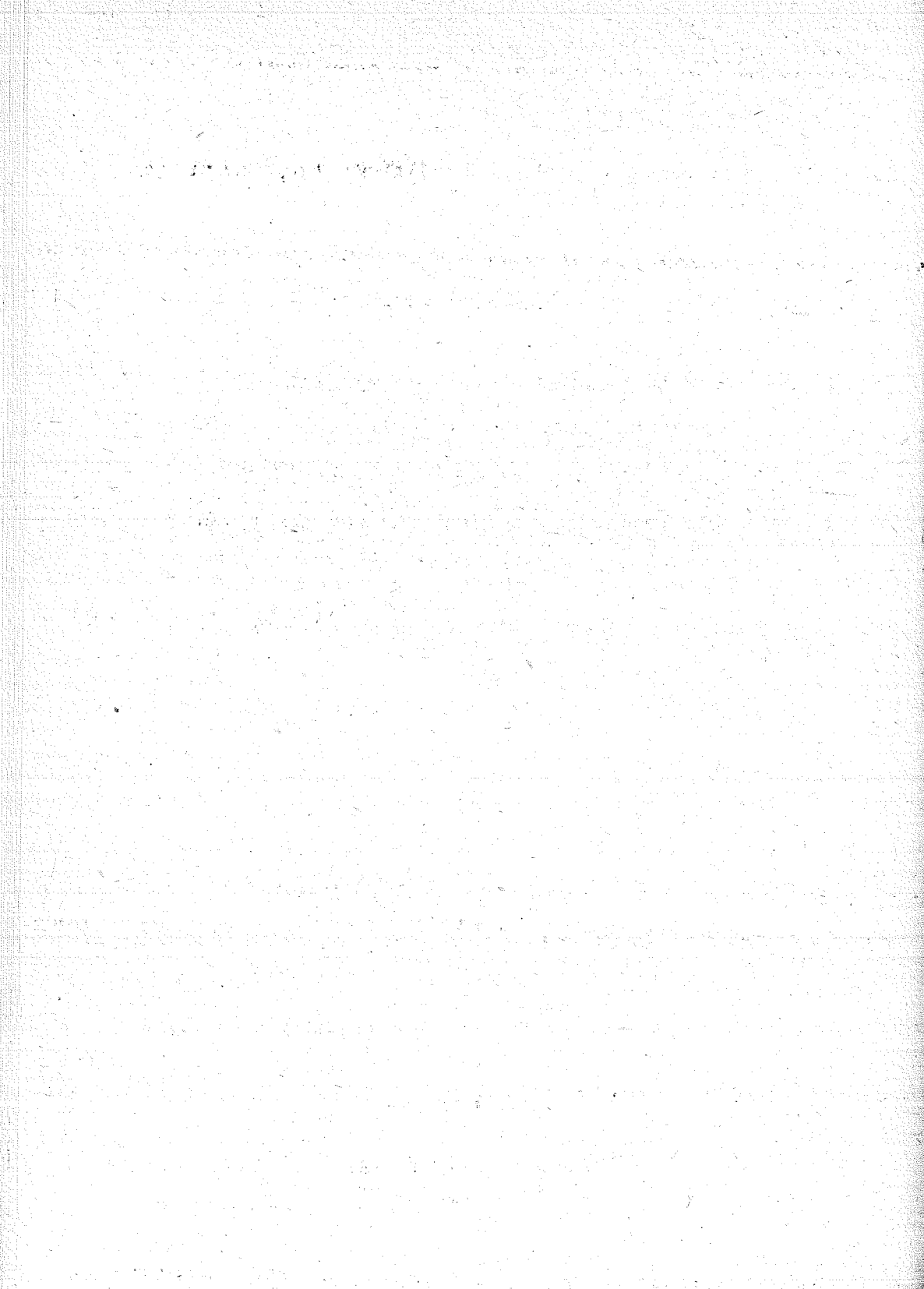

İSTANBUL YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ YAYINLARI : 3

Doçent Dr. Abdülkadir Karahan

ÂTIKAD MEZHEPLERİ ÜZERİNE TÜRKÇE BİR YAZMA :

TERCÜMÂNÜ'L-ÜMEM

BAŞLARKEN

İki yıl önce (1960) İngiltere'de bilimsel incelemeler ve araştırmalarla meşgul iken zamanımın büyükçe bir kısmı Oxford'ta, *Bodleian Library*'de, Türkçe elyazmaları üzerinde çalışmakla geçmişti. Dünyaca şöhretli bu muhteşem kütüphanenin, İslâm manüskrileri bakımından da meçhul olmiyan müstesna zenginliğinin, yalnız basılmış kataloglarına müracaat suretiyle, kavranması ne kadar müşkül ise, müessese hakkında sağlam bir fikir ve kanaate sahip olmak için de onu görmenin, oradaki kitap hazineleri üzerine eğilmenin lüzum ve zarureti de o derece âşikârdır ¹.

Gerçekten bazan yalnız kataloglara bir kaç kelime veya satırla geçirilmiş bir kitap, yahut çeşitli eserlerden mürekkep bir mecmua içindeki bir risale, — hele katalogu hazırlayan bahsettiği manüskrinin diline ve ya konusunun inceliklerine hakkiyle vâkıf değilse — ya çok eksik ve kusurlu tanıtılmakta, yahut ta merakı tahrik eden tavsifine rağmen asıl mâhiyeti itibariyle, müphem kalmaktadır. İşte üzerinde duracağımız: *Tercümânü'l-ümem* bu sınıftandır.

I. TAVSİFİ

Değişik ellerin türlü türlü parçalarını ihtiva eden büyük bir mecmuadaki bu risale hakkında, şimdiye kadar, — Prof. A. F. L. Beeston'un beş on kelimelik çok kifayetsiz kaydı dışında ² — yerli ve yabancı, biyografik ve bibliyografik kaynak ve tetkiklerde her hangi bir malûmata tesadüf etmiş değiliz. Hattâ bunun

¹ *Bodleian Kütüphanesindeki Türkçe manüskriller için bak. H. Ethé, Catalogue of the Persian, Turkish, Hindüstant and Pushtü Manuscripts in the Bodleian Library, Part II, Oxford, 1930; — A. F. L. Beeston, Part III, Oxford, 1954.*

² İlk notta kaydedilen Katalogda (Part III, s. 86 — 8) 2832. sırada *MS. Türk d. 8'deki* manzum-mensür eser ve parçalardan bahsedilirken: bu hususta yalnız «İbn Sadri 'd-Dini's-Şiroânî'nin *Tercümânü 'l-ümem adlı çeşitli müsülü-*

başka kütüphanelerde veya hususî ellerde diğer nüshaları bulunup bulunmadığı da — şimdilik — bilgimizin sınırları ötesindedir¹.

Üzerinde çalıştığımız nüsha, türlü konularda derlenmiş eser ve parçalardan mürekkep bir *mecmua* içinde bulunmaktadır (MS: *Türk d. 8, var. 139^b — 147^a*). *Mecmua* : 235 × 140 (172 × 75)^{mm} ölçüsündedir. Krem rengindeki az saykallı kâğıda yazılar ekseriyetle *ta'lik hattı* ile kopya edilmiştir. İçinde manzumensür yüzlerce parça vardır. Kabı düz yeşil lince bez geçirilmiş mukavva ise de, geçirme ameliyesi sonradan yapılmıştır. 228 varak olmakla beraber, arada boş bırakılmış sayfalar yekûndan düşülürse, *mecmuanın* yazılı varakları bir miktar azalır. *Mecmua, İbrahim Reşid-Ser-bevvâbîn-i ve kethüdâ-yi el-Hâcc Osman Paşa, Vâli-i Girid-'in* elinden geçtiği gibi, *Hacı İzzet Paşa'nın vâkıf mührüne* dikkat edilirse, bunun bir zamanlar da, Onun mülkü olduğu öğrenilmiş olur. *Mecmuanın* XVII. asrın ilk yarısında, Şeyhü 'l-islâm Yahya (Ölümü 1644)'nin henüz hayatta olduğu bir sırada, tertip edildiğini düşündürecek emâreler mevcuttur.

Klâsik Türk edebiyatı bakımından üzerinde dikkatle durulmağa değer görülebilecek olan bu *mecmua* hakkında burada ayrıca açıklama yapacak değiliz. Prof. Beeston'un katalogdaki kısa tavsiflerini de tekrara lüzum yoktur. Ancak sırası gelmişken, Onun-her halde ya Türk dili ve Osmanlı edebiyatı ile yeter derecede uğraşmamış olmasından, yahut da dikkatsizlikten doğma bazı zühullerini de, bu münasebetle, tashihi gerekli görmekteyiz, Profesör, bu *mecmuadaki* türkçe parçaların yazarlarından bir kısmının veya o parçalarda adları geçen bazı şahsiyetlerin isim veya hüviyetlerine müteallik kelimelerin okunusunda hataya düşmüştür. Meselâ ضری şeklinde yazıldıktan sonra yanına okunamadığını belirtmek üzere (?) işareti konmuş olan isim, şöhretli şairimiz Nef'i'nin ilk mahlâsı olan «*Darri*»'den başkası

man firkalarının akideleri üzerine türkçe kısa bir risalesi» denilmekte olup bайдından bir kaç kelime nakledilmektedir. Bundan başka hiç bir açıklama yapılmamıştır.

¹ Prof. M. D. Tawit at-Tanji, vaktiyle Sahhaflardan aldığı bir *mecmuada*, bu risalenin de bir yazmasının mevcut olduğunu ve şimdi memleketindeki kitapları arasında bulunduğunu söylemiştir.

değildir¹. Yine böylece «*Karatağ kadısı*» diye işaret edilen Üsküblü Vâlihî'nin görev yerinin doğrusu, metinde, «*Karatağna*»'dır². Ayrıca «*وق دين زاد* (?)» şeklinde yazılıp okunamıyan isim *Dokadîn-zâde*'dir³. *Waladânzâda Efendi* diye okunanın doğrusu *Wildân-zâde* olacaktır⁴.

Bir çok arap, iranlı ve türk duygu ve düşünce adamlarının eserlerinden seçilmiş örneklerle veya mustakil konulu küçük risalelerle süslü bulunan bu mecmuada «*Der-begân-ı bâniyân-ı sūr-î Kostantiniyya ve Âyâsofiya*»⁵ gibi nesir, Nefî'nin «*Tohfatü'l-üşşâk*»'ı misâli⁶ nazımlar ayrıca dikkati çekerse de, bunlardan da söz açmanın yeri, şimdilik, bu inceleme değildir. Bizi ilgilendiren konumuz : هذا المختصر الموسوم بترجمان الامم لاستاد زمانه و فريد عصره البحر المتلاطم والجر المدقق العالم الرباني الشهير بابن صدرالدين الشرواني رحمة الله عليه رحمة واسعة sözleryle takdim edilen risaleden ibarettir⁷. Güzel bir *ta'lik* ile istinsah edilmiş olan manüskrinin *Besmele*'yi tâkip eden başı şöyledir : الحمد لله الذي جعلنا من الفرق الناجية وعصمتنا عن الاعتقادات الزايفة⁸ . En sonunda da : «*أما أشكو بشي وحزنى الى الله*»⁹ âyeti kerimesini¹⁰ «*ولانستمين الا اياه*» sözlery izlemektedir.

II. YAZARI

İbn Sadri 'd-Dîn Şirvânî konusunda yapılmış ve tavsiye edilebilecek bir etüd bilmediğimizden, risalenin muhtevasına geçmeden, yazar hakkında bilgi vermeyi gerekli bulmaktayız. Ken-

¹ *Katalog*, Part. III, s. 86.

² Aynı eser, s. 87.

³ Gösterilen yerde.

⁴ Aynı eser, s. 88.

⁵ Var. 133^b — 138^b. Kâtib Çelebi «*Cenâbî diye tanınan Mustafa b. Hasan'ın* (ölümü 999) «*رسالة في بناء اياصوفيه و قلعة قسطنطينيه*» sına işaret ettiği gibi (*Kaşfu'z-zunûn (Keşf-el-zunun)* yeni basım, I, 1941, st. 851), Blochet de müellifi meçhul bir «*تواريخ بناى اياصوفيه*» risalesini kaydetmiştir (*Catalogue des Manuscrits Turcs*, I, Paris, 1932, s. 237, *Suppl. turc. 154*).

⁶ İlk defa tarafımızdan meydana çıkarılan *Tohfatü'l-üşşâk*'ın bir başka yazmasına da *Cambridge Üniversitesi kütüphanesinde* tesadüf ettik (karşılaştı, Abdülkadir Karahan, *Nefî maddesi, İslâm Ansiklopedisi*, fasikül 92).

⁷ Var. 139^b ve devamı.

⁸ Gösterilen yer.

⁹ *Sûre-i Yâsuf*, 86. âyet.

¹⁰ Var. 147^a.

disinden sözaçan iki biyografik ve önemli kaynağın müşahadeye veya mesmuata dayanan mutalâalarına eserlerindeki bâzı kayıtları eklemek suretile ilk ellerden haylı faydalı malûmata sahip olmak kabildir.

Müellifimize dâir içinde sağlam kayıtlar görülegelen ilk kaynak, çağdaşı Nev'i-zâde Atâyi'nin *Şekâ'ik zeylidir*. Nev'i-zâd'nin (ölm. 1635) şahsan da tanıdığı ve hürmet ettiği ifadesinden de anlaşılın Sadrü'd-Dîn-zâde Mehmed Emin Efendi, Şirvanlıdır. Önce nevinde müstesna bir eser olan *Şekâ'ik zeylindeki* görüşleri özetleyeceğiz¹. Fazl ve beyan sandukasının mühürdarı ve İran'da yetişen âlimlerin ercümend allâmesi olan bu zat, önceleri biz-zat babasından ders görmüştür. Her fende imam ve babası gibi dersiâm olan Mehmed Emin'in doğduğu topraklar *râfi'î*'ler (Şii-Safeviler anlamına kullanılmış) tarafından istilâ edilince Sadrü'd-Dîn Şirvânî ailesi — kendi itikad ve mezheplerinde olan bir kısım hemşehrilerle birlikte — *ehl-i sünnet ve 'l-cemâ'at* mensuplarına yapılan eziyetten kurtulmak için batıya göçmüşlerdir. Bir müddet Halep'te ikameti tercih, ondan sonra da, muhtemelen Nasuh Paşa'nın daveti üzerine, Diyarbakır'da yaşamayı arzu etmişlerdir². Nasuh Paşa (Diyarbakır valiliği 1607, sadrazamlığı 1611, ölümü 1614) Diyarbakır'da onu kendisine muallim yapmış ve ilmî sohbetlerinden faydalanmıştır. *Şâfi'î* iken *taħannuf* eden müellifimiz, Diyarbakırda Husrev Paşa Medresesine Müderris tâ-yin edilmiştir. Sonra orda iken fetvaya mezun olarak itibarî *Şahn pâyesile* taltif edilmiştir. Nasuh Paşa sadrazam olunca (1611) hocayı beraberinde İstanbul'a götürmüş. Bir müddet sonra da tanıştırdığı *'ulemâ'* ve bilhassa *Padîşah* (Ahmet I, 1603-1617) tarafından takdir görmüştür.

Nev'i-zâde'ye dayanıp Mehmed Emin Şirvânî'nin, İstanbul'a yerleştikten sonraki, meslek hayatının seyrini şöylece bir cetvelle tesbit mümkündür:

¹ Nev'i-zâde Atâyi, *Hadâ'îku 'l-ħakâ'ik fi tekmileti 'ş-şakâ'ik*, İstanbul, 1268, s. 712.

² Nasuh Paşanın Halep valiliğinde (1603-4) Şirvânî ailesinin orda olduğu bilindiğine göre, muarefelerinin burdan başlamış olması ve Diyarbakır Beylerbeyliğine tayin edildiği zamanlarda hocayı yanına davet etmiş bulunması akla uygun kuvvetli ihtimaldir.

1021 Şaban/Ekim 1612, Piri Çelebi yerine defaten *Sahn müderrisliği* ;

1022 Muharrem/Şubat 1613, Bâli Ef. yerine *Edirne Selimtyesi müderrisliği* ;

1022 sonu/Ocak 1614, *Süleymaniye Darü'l-Hadîs müderrisliği* ;

1024 C.I /Haziran 1615, Hüssam Ef. yerine *Halep Kadılığı* ;

1025 Rab. I/Nisan 1616, *Emeklilik*.

1027 Ramazan/Eylül 1618, *Ahmed I. Darül 'l-Hadîs müderrisliği* :

Bu görevlerden sonra kendisine İstanbul kadılığı emekliliği ve Gemlik kazası arpalığı bağlanmıştır.

Şaban 1030 (Temmuz 1621)'da bütün arpalıklar arasında Tercümânü'l-Ümem müellifinin de arpalığı munhal olmuşsa da, aradan çok geçmeden tekrar eskisi gibi kendisine iade edilmiştir.

Vefatı 3 Zilhicca 1036/15 Ağustos 1627 tarihindedir. Vasiyetleri üzerine Üsküdar'da defnedilmişlerdir. Ölüm tarihini Şahab Efendi şöyle tesbit etmiştir : « منزله في صدر جنات الله »

İkinci kaynak ise Muhibbi'nin *Hülâşatu 'l-eser*'idir. İbn-i Sadri 'd Dîn Şirvânî'nin torunu Sadık Efendi ile, Onun Mısır kadılığı sırasında tanışıp görüşen Muhibbî (Ölümü 1699), müellifimiz hakkında olduğu gibi¹, onun oğlu ve Sadık Mehmed Efendinin babası Mehmed Rûhu 'llah²'a dair de oldukça dikkate değer bilgi vermektedir. Atayî 'nin söylediklerinden fazlaca farklı olduğu söylenememekle beraber, Muhibbi'nin nakillerinde yeni şeylere de rastlanmaktadır. Bu cümleden olarak Sadrü 'd-Dîn zâdenin hocaları ve takdirkârları arasında, *al-'Akâ'idü 'l-'Adu-diyya* üzerine bir de şerh yazmış olan Molla Hüseyin al-Ḥalḫâlî (Ölümü 1014/1605) gibi âlimler bulunduğu öğrenilmektedir. Ayrıca torunundan naklen, derslerine bir çok ulemanın devam eylediği, dışarda dinleyiciler arasına pencere önlerine Kazıaskerle-

¹ Muhibbî, محمد المحيى، خلاصة الأثر في راجع اعيان القرن الحادى عشر، III, Mısır, 1284, 475-6.

² Aynı müellif, *aynı eser*, II, 171-2.

rin bile katıldığı, genel olarak dersine devam edenlerin sayısı bakımından 300 rakamının üstünde seyrettiği belirtilmektedir.

Bir defasında meclisinde meşhur Kadı-zâde (Mehmet b. Mustafa, ölm. 1634) hazır bulunmuş, kendisinden türlü bilim konularında 30 soru sormuş ve hepsinin doyurucu cevaplarını almıştır. Öylesine ki, sorular üzerinde ayrıca düşünmeğe lüzum görmeden ve tereddüt etmeden, verdiği bu cevapları Kadı Zâde de kabul ve tasvib etmiş, hattâ not almıştır¹.

Mehmed Emin Efendinin hem babası Sadrü 'd-Dîn², hem de çocukları ve torunları tanınmış bilginler arasında mevki almıştır. İstanbul Kadısı da olan oğlu Mehmed Ruhü'llâh (ölümü 1071/1660), Bağdatlı İsmail Paşa'ya göre, «يس» *Sûresi* tefsirinden başka bir de türkçe *Divan* sahibidir³. Torunu Sadık Mehmed Efendi ise (1040-1121/1630-1709), iki defa *Şeyhü 'l-islâmlik* makamını ihraz etmiştir⁴. Fazilet ve kemal sahibi olduğu belirtilen bu zatın, eserlerinin sayısı on rakamının üstündedir⁵.

III. ESERLERİ

Atâyî, müellifimizin *Tefsir hâşiyesini* zikirden sonra, her fenden gönül açıcı eserleri olduğuna işaretle yetinir⁶. Muhibbî ise, *Tefsîr i Beyzâwî*'nin müteferrik kısımları üzerine (Beyzâwî, ölümü 1286) *talikatından* bahisle, bundan, onun bütün fenlerde kuvvetli bir bilgin olduğunun anlaşıldığını söyler⁷. Ayrıca Fenârî'nin (ölümü 1431) *İsâgocî* şerhi üzerinde Şerh vücude getirdiğine, ve bu şerhin şerhini okuttuğuna, hattâ bazılarının da bunun şerhine *hâşîye* yazdıklarına temasta bulunur. Kendisi de «*eseri okudum, istifade ettim*» demektedir. Bunlardan başka 53 türlü bilimden bahseden ve Sultan Ahmed (I)'e ithaf kılınan *Fawâ'idü'l-Hâkâniyya*'yi de kaydeder⁸.

¹ Aynı eser, III, gösterilen yer.

² Bursalı Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, İstanbul, 1333, s. 335; II, İstanbul, 1333, s. 23. *Matavval* üzerine arapça hâşiyesi hususî kütüphanemizdedir.

³ Bağdatlı İsmail Paşa, *اسماء المؤلفين وآثار المصنفين*, II, İstanbul, 1955, st. 289; Muhibbî, *adi geçen eser*, II, s. 171-2

⁴ *İlmîyye Salnâmesi*, İstanbul, 1334, s. 465

⁵ Bursalı Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, s. 342-3.

⁶ *Hada'ik*..., gösterilen yer.

⁷ Bir nüshası Süleymaniye-Çorlulu Ali Paşa Kütüph. sinde No. 51 dedir..

⁸ *Hulâşatü 'l-eser*..., III, gösterilen yer.

Kâtip Çelebi (1609—1657) *Keşfü 'z-zunûn* mukaddemesinde, *al-Fawâ'idü 'l-Hâkâniyya*'yi de me hazları arasında¹ saymaktadır. Sonra Kâzî Bayzâvî (ölm. 1286)'nin انوار التنزيل و اسرار التأويل adlı meşhur tefsirinden söz açılırken müellifimizin onun üzerindeki talikatına² ve Gazzâlî'nin (ölm. 1111) kelâm ilminden *Ḳawâ'idü 'l-ʿAḳâ'id*'ine temas olunurken de, buna şerh vücade getirdiğine işaret edilmiştir³. Bağdatlı İsmail Paşa, Kâtip Çelebi'ye ilâveten «رسالة في المبدأ» (Şemsiyye şerhine hâşiye) yi ve «حاشية على شرح الشمسية»⁴ '1 kaydetmektedir.⁵

Bursalı Tahir ise bu müellefata ek olarak «تفسير سورة الفتح»⁶ i zikrediyor.

Mehmed Emin (İbn-i Sadri'd-Dîn)'in kaynak ve tedkiklerde belirtilmiş önemli eserleri başında, ikisi de arapça yazılmış bulunan, قواعد المقائد شرح قواعد المقائد ile الفوائد الحاقانية الاحمد خاتية ile gelmektedir. Tedkik fırsatını bulduğumuz bu eserlerin, doğrudan doğruya olmaktan çok, bu makale konumuzla bilvesile ilgili pasajlarına da işareti ihmal etmek istemiyoruz. İncelediğimiz *Ḳawâ'idü 'l-ʿAḳâ'id* yazması müellif hattından veya müellif nüshasını ketebesiyile kopya edilmiş bir manüskriden istinsah edildiği için özel bir değer taşır. Buradan yazarımızın Zi'l-hicca 1017 (Şubat 1609)'de Amid (Diyarbakır) şehrinde bulunduğunu açıkça öğrenmekteyiz ki, bu bilgi, yukarda söylediklerimizi takviye eylemektedir⁷.

Kendisini محمد امين بن صدر الملة والدين الشرواني diye tanıtan şârih, mukaddemede, arzu ile ulaşılamayan ve tenbellik ve aldırış etmezlikle kavuşulamayan şerefin ilim olduğunu, kelâma dair yazılmış eserler içinde Abū Ḥâmid al-Ğazzâlî (ölm. 1111) 'nin *Ḳawâ'idü 'l-ʿAḳâ'id*'inin esasatı tenkih ve fasıllara tertip hususun-

1 *Keşf.*, I, yeni baskı, mukaddeme, s. 3

2 *Aynı eser*, I, st. 192.

3 *Aynı eser*, II, st 1358.

4 *Hadiyyatu 'l-ʿĀrifin* . . , II, st. 275

5 *Aynı eser*, gösterilen yer.

6 *Osmanlı müellifleri*, II, 1333, s. 23.

7 Dr. Kasım Küfrevî'nin hususî kitaplığındaki bu nüsha, 1069/1659'da istinsah edilmiş olup, ketebesi haşiyesindeki bir kayda göre «müellif eliyle yazılmış bulunan nüsha ile ayrıca karşılaştırılmıştır». Kenarlarında bâzı nüsha farkları da görülmektedir.

da üstünlüğünü belirttiikten sonra, onun kimse tarafından şerh edilmediğine temasla, şu mealde yazar: «*Güzel bir şerhin yokluğu beni, bu kitaba: maksatlarını tahkika, muğlak kısımlarını çözmeye, isteklilerine fâidelerini çokça sağlıyan, darlıklarını hülâsaya yeter bir şerh yazmağa sevk etti*»¹. Bu vesile ile kendisi ve zamanı için de şöyle demektedir:

«*Bir çok meşgaleler, anarşi fenalıkları, yurttan göç, evlât ve kardeşten uzaklık, alçakların çokluğu sebebiyle, zaman fesadî içinde bulunduğum halde, bu işe başladım. Zira insanların çoğunun ya gönüllerinde kin vardır; bir söz işitince anlamıyorlar. Yahut ta Allah'ın bana verdiği nimetleri çekemiyorlar. Bundan dolayı hakkı bildikleri halde gizliyorlar; itiraf etmiyorlar*»².

Al-Fawā'idü 'l-Hākāniyyatü 'l-Ahmadü Hāniyya 'ye gelince: gerçekten yazarının, devrindeki hemen bütün bilimleri kavramadaki yüksek kudretinin bir burhanı sayılabilir. Eserin bir *berā'at-i istihlāl* örneği olan *Hamdele*'sinde Cenab-ı Hakk'a hamd ederken (احمد الله الذى فضل مداد العلماء على دماء الشهداء) (O Allah'a hamd olsun ki âlimlerin mürekkeplerini şehidlerin kanlarından üstün kılmıştır)³ hadîs-i şerifini zikredip çünkü der, ve «*انما يخشى*»⁴ *âyet-i kerimesini* anar.

Bu bilimler ansiklopedisini XIV. (XXIV. yazılmış olması müstensih hatasıdır) Sultan Ahmed I. e ithaf eden musannif: Fâhrü'd-Dîn al-Rāzî'nin (ölm. 1209) *حدائق الأنوار وحقايق الأسرار* adlı kitabında 60 ilmi dercettiğinden bahisle, bazılarının 100 ilmi ihtiva eden eserler vücade getirdiklerini belirtir. Kendisi de:

Ebced [أبجد.] hesabiyle *Ahmed* [أحمد] ismine uygun düştüğü cihetle — 53 ilmi muhteva *الفوائد الحاقية للاحمد خانية* diye adlandırdığı

1 Var. 1^b—2^a.

2 Var. 2^a.

3 Var, 1^b. Bu hadîsin aynı manada fakat değişikçe şekli için bak. Abdülkadir Karahan, *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadîs*, İstanbul Üniversitesi yayınları 579, İstanbul, 1954, s. 252.

4 *Süre-i Fâtir*, 26. *âyet* «*Hakkıyla Allâh'dan korkanlar, sadece, âlimlerdir*» meâlindeki bu *âyet* parçasından bir çok ilim adamları, kitaplarının baş taraflarında, uğurlanmışlardır.

bu bilim konularını tanıtmaya kitabını telif ettiğini söyler¹. Ansiklopedisini, Padişahın ordu tertibi üzere: *Bir mukaddeme, bir kalp, bir sağ, bir sol ve bir sâka* (ard kuvvetler) olarak beş bölümde topladığını da beyan eder². Ancak bu bölme usulü kendisinin buluşu olmaktan uzaktır. Ondan önce de bâzıları, bu arada, Taşköprü'de bir eserini aynı tarzda bölümlere ayırmıştır³.

Meyvaları çeşitli ve ana bilimlerden ve fenlerden derlenmiş böyle bir eser sahibi olmak istediğini, daha önceleri de, kalbinde taşımış olmasına rağmen, bunu yapamayıp sebeplerini de açıklar. İşte hayatı bakımından önemli gördüğümüz bu malûmatı, ana çizgileriyle, burda nakletmeği faydalı bulmaktayız:

«.. *Fakat şu kadar var ki: vatañdan göç belâsına uğrayış, evlât ve ihvandandır mufarakat musibeti, beni bu işten alıkoyuyordu. Bu da Şirvan beldelerinde fitne dalgalarının çalkandığı, ora sakinleri üzerine mihnet sürülerinin toplandığı, feleğin oradaki insanlara düşmanlık kılıcını sıyırdığı ve içlerindeki dostları mahvettiği bir zamanda idi. Dehr benimle üzüntümün tesellisi ve hatırımın ferah ve neşatı olan arkadaşlarımın arasını ayırdı —.. Felek beni türlü belâlara uğratarak bir yerden o bir yere attı. Yüksekten aşağı indirdi. Felâketler benimle oynadı. Beldeler beni ordan oraya sürdü. Nihayet Dârü's-Salṭanatı 'l-'aliyya'ya, Keşanṭiniyya'ya geldim, kondum. Gözlerimi açtım, bir de baktım ki, orası nimetler cenneti imiş. Hoş bir şehir ve kerim bir makam. Kendinde bütün güzellikleri toplamış. İman ve bereket, saadet onu güzelleştirmiş ve emin hâle getirmiş. Orada 'ulemâ' i 'izâm ve fuṣalâ' i kirâm ile teşerrüf ettim. Özellikle hepsinin reisi Şeyhü 'l-islâm ile. Nurlarının kandilinden ben de nurlandım. Kamerlerinin sularından nasibedâr oldum: Onları şairin dediği gibi buldum:*

ولا عيب فيهم غير ان ضيوفهم — يلام بنسيان الاحبة والوطن»⁴

¹ Dr. Küfrevî'nin özel kitaplığındaki bu yazma 136 varaklık bir cildin 1^{ba}—122^b varakları arasındadır. Sonunda Taşköprü'nün *bedî*^c ve *beyân*'la ilgili arapça *Masâlikü 'l-Hawâşş* risalesi vardır. Musannifin ketebesinden nakledilen ilk ketebeye göre: 8 Safer 1023 (17 Mart 1614) de telifi İstanbul'da tamamlanmıştır (Var. 122^b).

² Var. 4^a.

³ *Masâlikü 'l-Hawâşş*, baştaflardaki giriş kısmı.

⁴ Var. 2^a

Gerçekten ilmî ve sağlam bir uslûpla yazılmış bulunan bu arapça eserler ve onlardaki ilmî görüş ve kavrayış İbn-i Sadri'd-Dîn-i Şirvânî'nin — Osmanlı müellifleri arasında — Mollâ Husrev'lerin (ölm. 1481), Mollâ Gûrânî'lerin (ölm. 1488), Zebbîllî Ali Efendi'lerin (ölm. 1517), İbn-i Kemal'lerin (ölm. 1534), Kınalı-zâde Ali Efendilerin (ölm. 1571) ve Ebü 's-Suûd 'ların (ölm. 1574) geleneklerini hakkı ile devam ettiren müstesnâ bilginlerden biri olduğunu ispata yeter. Bu belgeler aynı zamanda 1609'da Diyarbakır'da yaşamakta olan hocamızın, 1614 başlarında, artık bir son merhale olarak, güzel İstanbul'a yerleşmiş, onu sevmiş ve beğenmiş bulunduğunu, hattâ feleğin geçmişteki kahır ve sitemini, doğduğu yerleri, arkadaşlarını bir dereceye kadar unuttuğunu da göstermek bakımından da değerlidir.

IV. TERCÜMÂNÜ'L-ÜMEM

Tercümânü 'l-ümem (ترجمان الامم) — arapça bir başlık ve önsözle takdim edilmiş olmakla beraber — sade denebilecek bir türkçe ile yazılmış, bir itikad mezheplerini tanıtmaya risalesidir. Başlık makamındaki — muhtemelen müstensih tarafından yazılmış olan — iki satırlık arapça yazı şöylece çevrilebilir :

«*Tercümânü 'l-ümem adı ile adlandırılan bu muhtasar : zamanın üstadı, asrının biriciği, dalgalı deniz, mudakkik allâme, rabbânî bilgin, Şirvanlı Sadrüddin oğlu diye tanınan zatındır. Allâh ona bol bol rahmet etsin*»¹.

Müellif *Hamdele* ve *Şalvele* ile onları izleyen ilk satırlarda arapçayı tercih eylemiştir. Yalnız bir kaç cümleye munhasır kalan bu kısmı buraya almakla tahlillerimize başlıyoruz :

الحمد لله الذي جعلنا من الفرق الناجية وعصمنا عن الاعتقادات الزائفة
والصلوة على سيدنا محمد الهادي الى سبيل الرشاد وعلى آله واصحابه الذين
سلكوا سبيل السداد وبعد فهذا مختصر في بيان مقالات اهل العالم والمذاهب
الخمسة لطوائف الامم اوردها على سبيل الاجمال مجتنباً على التطويل والاملال
امرني به من لايسعني الا موافقته لانه احاط بي نعمه وملاظفته اعنى الوزير

الاعظم والدستور الافخم الذي عم احسانه وفشا حضرت محمد باشا اللهم اجعل شمس دولته على فلك الوزارة مضيئة وبدور نفوس سائر الوزراء من انوار تديره مستضيئة . وربته على مقدمة وعشرة ابواب وخاتمة .

المقدمة واعلم انى امرت من ذلك الجنب المستطاب ان اورد ما اورد فى هذا الكتاب باللسان التركى¹ لتعمم فائدته وتكثر عائدته والا فلذلك الجنب العالى المحفوف بصنوف الفضائل والمعالي حظ اوفى فى جميع الالسة كما ان له يدأ طولى صلح فى استعمال السيوف والاسنة فيها انا افيض فى المقصود مستيعناً من الملك المعبود²

Yukarıdaki satırlardan anlaşılın şudur :

1. *Tercümânü'l-ümem* fırkaları, itikadî mezhepleri beyan için yazılmış bir muhtasar eserdir.

2. Böyle bir muhtasar kaleme alınmasını, lütuf ve nimetlerini gördüğü ve bu itibarla sözünden çıkamıyacağı bir zat, Sadrazam Mehmed Paşa istemiştir.

3. Eser türkçedir. Böyle olmasını da Sadrazam arzulamıştır. Mehmed Paşa yalnız kılıç kullanmakta mâhir değil, aynı zamanda, bir kaç dile hâkimdir. Faziletli ve büyük bir insan olan Vezir-i azam, yazılacak şeylerin faydası umumî olsun diye, yazara, Türk dilini tercih eylemesini tavsiye etmiştir.

4. *Tercümânü'l-ümem*: bir mukaddeme, on bab ve bir hâtime'den ibarettir.

Eserin emri üzerine telif edildiği Mehmed Paşanın şahsiyetini kesin şekilde tesbit ve tayin kolay değildir. Fakat bazı ip uçlarına dayanarak gerçeği veya ona en yakın olanı bulmak mümkündür. *Tercümânü'l-ümem*'in sonlarında — ve bir az aşağıda temas edeceğimiz bir vesile ile — «*Hâlâ ki asker-i İslâm kıztıl baş üzerine tevaccüh etmişlerdür*³» denilmektedir. Bu bize, risalenin Sadrazam Mehmed Paşa'nın İran seferine hazırlandığı

1 Aslında بلسان التركى yazılmıştır.

2 Var. 139^b.

3 Var. 147^a.

bir sırada yazıldığını belirten bir delildir. Bu bakımdan müellifimizin İstanbul'da bulunduğu 15 senelik zaman zarfında (1612—27) sadrazam olmuş Mehmed Paşa'lardan İranla cihada niyet ve hareket eden, şeriata bağlı, ilme meraklı bir zatı araştırmak, probleme ışık tutacaktır. Bilindiğine göre, yukarıda belirtilen devrede Sadrazamlık yapmış üç Mehmed Paşa vardır: Çerkes Mehmed Paşa, Damad Mehmed Paşa ve Gürcü Mehmed Paşa.

Bunlardan âsi Abaza Mehmed Paşayı tenkile ve İranlılardan Bağdadı istirdada memur edilen Çerkez Mehmed Paşa (ölm. 1625) 'nın doğruluk ve adaletle muttasıf olduğu kadar, zühd ve takvâ ile de tanınmış ve ulemâya riâyetkâr bir zat olduğu da mâlûmdur¹. Eser, büyük ihtimalle işte buna ithaftır. Gerçi Damad Mehmed Paşa da (ölm. 1619) Nasuh Paşa'nın idamı üzerine Sadrazam olduktan az sonra (1614) İran işinin halli ile görevlendirilmiş ise de (1615), Öküz lâkabı ile çağrılan ve şeriat adamlığından çok tarikat ehli olarak bilinen (Mevlevî) bu vezir-i azamın, *Tercümaü'l-ümem*'in telifini tavsiye eden şahsiyet olacağı hiç te tahmin edilmemek gerekir².

Gürcü Mehmed Paşa (ölm. 1626) 'ya gelince: sadrazamlığı çokça karışık bir zamana tesadüf ettiği (1621-3) cihetle ve umumiyetle iç meselelerle uğraşmak zorunda kaldığından — ve onun günlerinde İran'a teveccüh edilmemiş olmak hasebile — *Tercümanü 'l-ümem*'deki memduhun bu zat olacağı da en az ve en sonra hatıra gelebilir³.

Bu itibarla, eldeki bilgiye dayanarak, vardığımız görüş ve kanaat şudur: İbn-i Sadriddin, *Tercümanü 'l-ümem*'i Çerkes Mehmed Paşa'nın isteği üzerine ve onun sadaretinin ilk aylarında (1624 Bahar sonları veya yaz başları) kaleme almış ve isteyene sunmuştur.

¹ Peçevî, *Tarih*, İstanbul, 1283, II, 401; Kâtip Çelebi, *Fezleke*, İstanbul, 1287, II, 71; *İslâm Ansiklopedisi*, *Mehmed Paşa, Çerkes maddesi* (M. Cavid Baysun), VII, 580.

² Naima, *Tarih*, II, 60 ve devamı; *İslâm Ansiklopedisi*, *Mehmet Paşa, Damad maddesi* (Şehabeddin Tekindağ), VII, 581-2.

³ Kâtip Çelebi, *Fezleke*, I ve II, türlü sayfalar; Müneccim Baş, *Tercüme-i Sahâifü 'l-ahbâr*, İstanbul, 1285, III, 618; *İslâm Ansiklopedisi*, *Mehmed Paşa, Gürcü maddesi* (Fahri Derin), VII, 585.

Küçücük mukaddemenin bir parçası arapça ise, diğer parçası türkçedir. Şöyle başlar : «*Bilgil ki ihtilâf-i ümem ve tebâyün-i mezâhib-i ben-i Âdem sünnet-i kıdîme ve tarîkı-i 'atîkadür*¹». Bu hususta delil olmak üzere *Qur'ân-i kerîm*'den *âyet*'ler zikretmektedir². Daha sonra da Muhammed ümmetinin çeşitli fırkalara bölündüklerine temasla aynı konudaki hemen bir çok eserin baş taraflarında yer alan³ şu *hadîs-i şerîfi* kaydediyor :

ستفترق امتي ثلاثاً و سبعين فرقة كلهم في النار الا واحدة وهم الذين
على ما انا عليه واصحابي⁴.

Müellifimiz, mes'ektaşî başka ulemâ gibi, bu hadîsi, Peygamberin mucizelerinden sayar. Der ki : *Zirâ haber verdikleri üzere ümmet-i Muhammed yetmiş üç fırkaya müteferik oldular. Cümle min hıysî 'l-ittikâd ehl-i nârdur, illâ bir fırka ki : Nebî 'aleyhi 's-selâm ve şahâbe-i kirâm tarîk na sâlik olmuşlardır, anlara Ehl-i sünnet ve cemâ'at derler. Ve bu yetmiş üç fırka üşül-i mezâhibdür ki mâ-beynlerinde muhâlefet-i külliye vardır. Ve illâ şu'ab ve furûc dahi ziyâdedür*⁵» ...

Tercümân 'l-ümem'in on babı ve hâtimesi şöylece sıralanmıştır :

1. *Mu'tezile* fırkaları (139^b—140^b) ;
2. *Hawâric* fırkaları (141^{a-b}) ;
3. *Şî'a* fırkaları (141^b—144^a) ;
4. *Malâhida* fırkaları (144^a—145^a) ;
5. *Kerrâmiyya* fırkaları (145^a) ;

1 Var. 139^b.

2 *كان الناس امة واحدة فاختلفوا* (*Insanlar bir tek ümmet idiler, ihtilâf ettiler*), *Sûre-i Yânus*, *âyet* 19 ; لا يزالون مختلفين (ihtilâf edip dururlar), *Sûre-i Hüd*, *âyet* 118 ; وقطعناهم في الارض ائمة منهم الصالحون ومنهم دون ذلك (onları biz yeryüzünde ümmetlere böldük, kimisi salihdir, bazıları da öyle değildir), *Sûre-i Arâf*, *âyet* 168.

3 Sözelimi karşılaştır : *Tercüme i milel ve nihal* (Şehristânî'den çeviren Nuh b. Mustafa), İstanbul, 1304 (*Emâlî şerhi kenarlarında*), s. 9 ; *al-Milel va 'n-nihal*'in farsçaya tercümesi için bak. Celâl Nâ'inî çalışmasıyle basılan Afzalüddin Şadr çevirmesi, 1321.

4 Gösterilen yer.

5 Aynı yerde.

6. *Muşebbihe* fırkaları (145^{a-b});
7. *Murci'e* fırkaları (145^b);
8. *Neccāriyye* fırkaları (145^b);
9. *Cebriyye* fırkaları (145^b—146^a);
10. *Melāhıde-i Sūfiyye* fırkaları (146^a);
Hātıme. *Nāciyye* fırkaları (146^{a-b}).

İbn-i Sadridin bu risalesinde, kendinden önce aynı konuyu çok daha yetkili olarak işleyen büyük ulemânın mesaisinden, fazlası ile faydalanmıştır. Hattâ, nadir istisnalarla, Abū Maşşūr 'Abdü 'l-Kāhır Bağdādî (ölm. 1038), Muḥammad b. 'Abdü 'l-Kerīm al-Şahristānî (ölm. 1153) ve Faḥrü d-Dīn al-Rāzî (ölm. 1209) gibi zatların bu konudaki bilgilerinin özetini aksettirmiştir denebilir. Fakat hemen hemen risalesinde yalnız Faḥrü 'd-Dīn Rāzî'den (*Nuşayriyye* ve *İşhākiyye*'den bahsederken olduğu gibi, 143^b) başkasından faydalandığını açıklamak lüzumunu duymamıştır. Esasen bu kadar sade ve küçük bir risale için, ayrı ayrı kaynak zikretmeğe de ihtiyâç olduğunu söylemek doğru olmaz. Bununla beraber, sözgelimi, *Milel ve Niḥal*'i gözden geçirecek biri, *Mu'tezile*, *Şi'a*, *Ḥawāric*, *Murci'e*, *Neccāriyye*, *Cebriyye*, *Muşebbihe*.. gibi itikadî fırka toplulukları hakkında, *Ter-cümanü 'l-ümem*'in verdiği muhtasar bilginin nereden ve nasıl geldiğini, ve ufak tefek değişikliklerin nerelerde ve neden ibaret bulunduğunu anlamak ve bulmakta pek müşkülâta uğramaz. Ancak fırkalar üzerindeki *Ehl-i sünnet* görüşünün aslında, çok daha önceleri, bir nevi standart durum arzettiği de hatırdan çıkarılmamalıdır. Bu bakımdan yazarımızdan belli istikamet dışına kayması elbette beklenemezdi. Şahsan kendi görüşleridir diyebileceğimiz şeyler enderdir. Ama vardır. Bu kabilden olmak üzere kendisinin, arasına, «*el-cevâb*» sözü ile kaydettiği noktaları zikrederiz¹.

Bundan başka özel temayüllerinin, bir nevi içgüdü veya şuuraltı tesirlerinin ifadesi sayılabilecek cümlelere de tesadüf etmekteyiz: *Melāhıdetü 'ş-şūfiyye* başlığı ile, bir az da sunice yaptığı tasnifle, 10. *bab* diye adlandırdığı bölüm şöyle başlamaktadır:

¹ Var. 140^a; ve 144^b.

«Şüfiyye ve meşāyih zıyyinde Melāhideden bir tā'ife vardır ki: kendülerin meşāyih şüretinde gösterirler enwā'i şeyd n zark ile kulüb-i 'avām belki ekābir-i enām olan kimesneleri teşhîr edüb celb-i huṭām-i dünyā ederler. Ve belki çok kimesneyi ekābirden i'tikād ve zandağa ve ilhāda bırakurlar. Fi-zamāninā Mevlevî ve Gülşenî ve Bektāşî nāmına olan ışıklar ekser Melāhidedür¹». Muhtelif çağlarda, hususile XVII. Yüzyıl Osmanlı ülkesinde ve hele İstanbul'da vukua gelen Şeriat-Tarikat, Medrese-Tekke, Molla-Şeyh anlaşmazlıkları, çekişmeleri ve kavgaları hatırlanacak olursa yukarıki cümlelerin ilham kaynağını bulmak kolaylaşır. Koyu bir Ehl-i sünnet mümessili olan bu medrese hocasının, şeriatın tecviz ettiğine iyice güvenmediği akımlara karşı koyması elbette tabii görülmek gerekir. Bir de, o zamanlarda, Padişahlardan esnafa kadar her sınıf insanın, büyüğün ve küçüğün, meşāyih karşı gösteregeldikleri rağbet ve itibarın, mazineye olan saygının umumiyetle medrese mensupları ve özellikle İbn-i Sadridin üzerinde menfi tesir icra etmiş olmasını da hesaba katmakta fayda vardır. Bütün bunlar düşünülünce, bu sert cümlelerin sebepleri de sezilebilir. Ancak bu gibi sebepler, müellifimizin samimî kanaatlerinin de ifadesi olan bu sözlerinin değerini düşürmez.

Risalenin-olsa olsa-orijinal tarafını, sonlarındaki bentlere yayılmış olan tenkitlerde ve ileri sürülen tekliflerde aramanın doğru olduğunu söylemek icabeder. Hatimestnde müellif, Fırka-i Nāciyye'yi: Ehl-i sünnet ve Cemā'at olarak tayin ve tavsif ile fūrū^c ve 'ameliyyattaki küçük uymazlıklara rağmen uşul-i i'tikādiyāt'ta müttefik olduklarına temas ettikten sonra Peygamber ve şahabe'nin doğru yolunda yürüyen bu sonuncuların da 'akîdeleri özetlenir. İşte burada İslâm Padişahının memleketinin her şehrine ilm-i Kelām'i bilen, sahîh ve fāsit akaide muttali mütebahhir bir bilgin tayin etmesinin lüzumundan sözaçar. Ancak bu suretle müslümanların itikatlarını firak-i dālla'nin şek ve şüphelerinden korumak mümkün olacağına parmak basar. Ve işte asıl o zaman şikâyetleri bâriz bir hal alır:

«Fi-zamāninā her şehirde degil belki mecmū^c-i memālikde bir kimse bulunmaz ki 'ulūm-i dīniyye ve mekālāt-i ehl-i 'āleme

¹ Var. 146^a.

ve mezâhibî muhtelif-e-i ümeme muṭṭali^c olub 'akâ'id-i mûslimîni mübtedi'anin 'akâ'id-i fâsidesinden şiyânet ede.. Buña sebep budur ki: selâṭin-i zamân ve hükâm-ı devrânda 'ilme ve bu ṭâ'ifeye râğbet yokdur. Ve teşhîs ve temyîz yokdur. Menâşib-i 'ilmîyye ehl-i 'ilme tevcîh olunmaz, ceheleye tevcîh olunur. Mu'teber zât degül zamândur ve medâr-ı devr-i eboâb ve mülâzemet-i kibârdür. Hizmet-i 'ilm ve fazîlet şâhibi olmak 'ayt ve naķışadur. Bundan bed-terinden Allâh ta'âlâ şaklaya¹.

Nihayet en sonda da geçmişteki devlet reislerinin güzel geleneklerine temasla tekliflerini şöylece ortaya koymaktadır:

«Salâṭin-i sâlife hâzar ve seferde 'ulemâ²-i mütebahhîrînden münfek olmayub cemî^c-i müşkülât-i umûrda bu ṭâ'ife-i 'aliyyenin re'yi-i şavâb - didelerinden 'udûl etmezlerdi. Ve eger haşım kabla isti'mâli 's-suyûf ve 's-sinân huccet ve burhân tarîķına sâlik olub haķ ne cānibde ise aña tâbi^c olunsun, denilse idi, bu hizmeti 'ulemâya tafvîz edüb anlara istiğâsa ederlerdi. Meselâ hâlâ ki 'asker-i islâm neşarehümü 'l-lâhu ta'âlâ Kızıl Baş üzerine tevaccüh etmişlerdür. Eger Şâh-i 'Acem dese ki; bâ'is-i 'adâvet muhâlefet-i mezhebdür, tahķik-i mezheb olınsun, haķ ne tarafda ise cümlemiz aña tâbi^c olsun; bu nizâ def^c olsun deyü taleb etseler ve gulât-i Revâfiziñ Bâb-i dînde olan şübhe-i fâsidederin ilkâ edüb 'akîde-i 'avâma tezelzül bıraksalar, bir 'âlim-i mütebahhîr ki cemî^c-i mezâhibiñ uşul ve furû'una muṭṭali^c ve meâhiz ve mebâdisine vâkıf olmıya ki edille-i kâṭi'a ile hışmı ilzâm eyleye, mağlûb i haşım olmak lâzım gelür. Fî-zamânına bu maķûle kimesnelere asla i'tibâr olmayub ne yerde bir fâsid ve cāhil şeyh nâmnâ bir bâṭıl var ise aña i'tibâr ve iltifât olub seferde ve hâzarda medâr-i umûr bu maķûle kimesnelerdür²».

V. NETİCE

Ibn-i Sadri 'd-Dîn Mehmed Emin-i Şirvânî'nin *Tercümânü'l-ümem* isimli İslâm ittikad mezhepleri konusundaki bu muhtasarı vesilesile söylenebilecek olan son sözleri de şöylece toplamak kabildir:

1 Var. 146^b—147^a.

2 Var. 147^a.

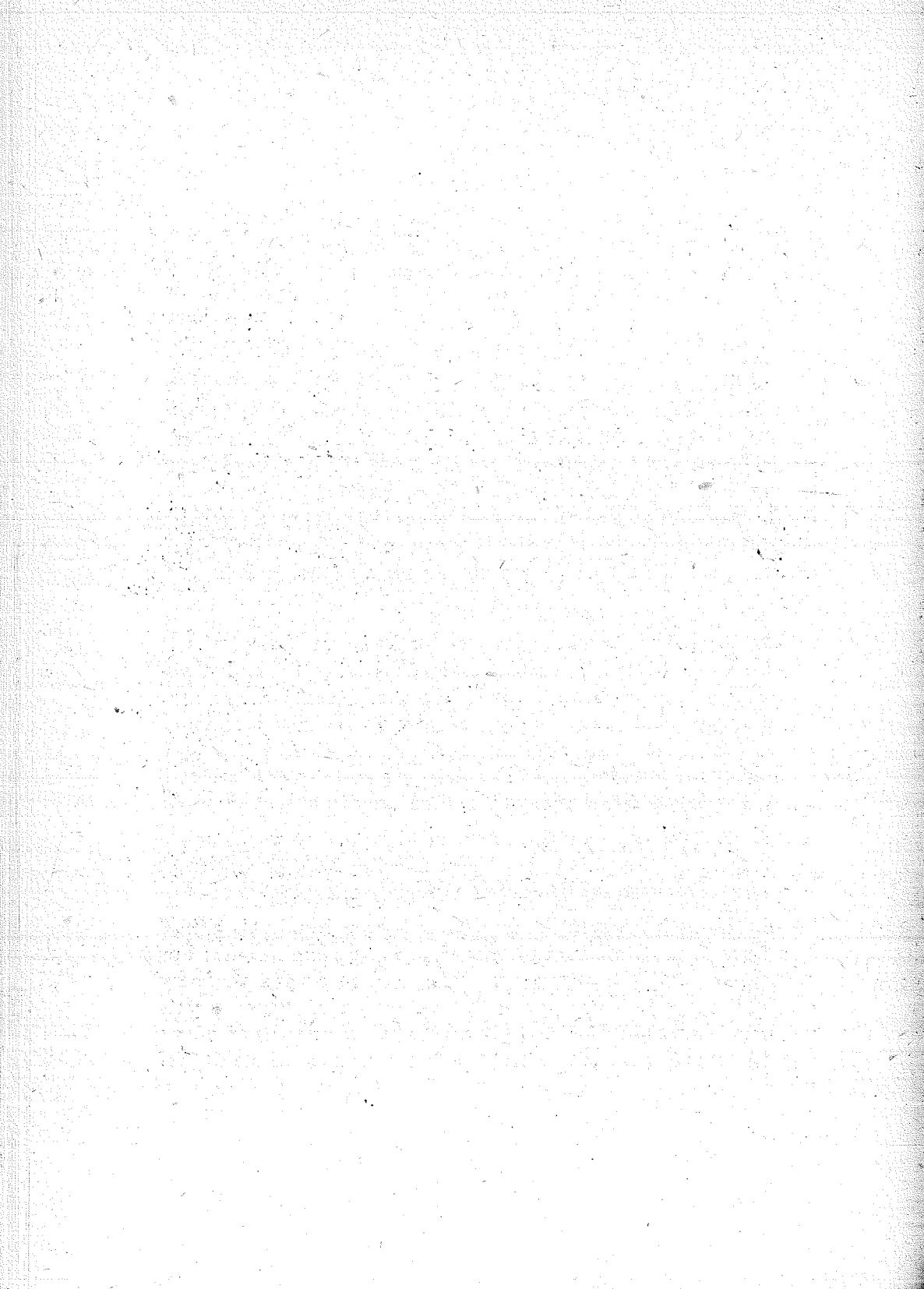
1. Müellif, Şilerin (Safeviler) doğduğu toprakları istilâsından bizar olarak göçmenliği seçmiştir. Ailesi efradı ve yakınları ile Surye (Halep) ve Güney-Doğu Anadolu (Diyarbakır)'da hayli müddet ikametten sonra İstanbul'a gelip yerleşmiş ve zürriyetinden Osmanlı müellifleri ve ilmiye mesleği mensupları arasında birinci sınıf bilginler yetişmiş kuvetli bir âlimdir.

2. Babası Sadrü 'd-Dîn Şirvânî de yüksek bir bilgin olan müellifimiz Mehmed Emin, bir çok teliflerin sahibidir Diyarbakır'da kaleme aldığı *Şerhü Kawâ'idü 'l-'akâ'id* ile İstanbul'da vücade getirdiği ilimler ansiklopedisi *el-Fawâ'idü 'l-Hākāniyya* değerli eserleri başında olmakla beraber *tefsir, mantık, firkalar ve mezhepler tarihi* gibi islâmî ilimlerin diğer kollarında da yetki ve kudret sahibidir. Etüdümüzün konusu olan *Tercümânü'l-ümem* onun firkalar üzerindeki bilgisinin de bir vesikası telâkki edilebilir.

3. Arapçası gerçekten sağlam bir uslûp ve ifadeyi aksettiren bu zatın türkçesi, ilk plândaki nâsirlerimiz kadar kusursuz ve güzel sayılamaz. Ancak tekellüfsüz yazışı, sanatkârane nesirden kaçınmak isteğinin sezilişi, sadelik ve basitliği takdire değer. Bunu bilerek orta sınıf okuyucuya da hitap için yapmış olması kuvvetle muhtemeldir. Devrinin *şariat edebiyatı* mahsullerinde görülen özellikler, onda da göze çarpar.

4. Kaynakların bir çok tazim lafızlarıyla ilim ve fazlını, fetanet ve hazır-cavaplığını övdükleri müellifimizin, gerçekten yazılanlara fazlası ile lâyük olduğunu eserleri doğrular.

5. Uzun ve çapraşık meselâleri basite ircada ve anlaşılır hale getirmekteki meharecini gösteren *Tercümânü'l-ümem*, konu bakımından orijinal sayılamaz. Aynı konuda arapça ve farsça çok eser meydandadır. Ancak türkçede bu alanda ve bu yolda yazılmış kitaplar nadirdir. Bu da yazarın telifine değer vermek için bir sebep sayılabilir. Kaldı ki: risalenin sonundaki görüş ve teklifler, onu bir etüd konusu yapmanın cidden yerinde olduğunu göstermeğe elverir diyebiliriz. Bu yazı, hazırlanma zevk ve şevkini, çoğunlukla, bunlardan almıştır.

بز سوز و طفت امیر ایلاصن امام هم لسا حو
 محمد علی سلام زین جمله برکت از سرور از برادر
 منتظر ایسی گفت و سینه بود کلام فی ان
 در صحن ای بودیت سرب سخنان می علیه السلام دیدت بر آن
 از آن محمدش اینج زنده بر مغز اوله از جمله
 زود که می طاب التلمذ و حجاب کرم طریقه ملک
 دراز و در پیش اینج سرفا اوله داد بر که
 منتظر ای روح دخی باور در ایلاصن لاول
 مغزله سینه بکعبه بود که بر طایفه که بر می ایستاد
 کرده و حکم اظهار در آن قوت هر کس که بر می ایستاد

بر آخیره وارثان و نورانی شیخ حسن صبری بوعلی که در بکلیه
 یعنی نرم اعتقاد و مژدن و حندان با ملاسل ایندی بر مکرر و غیره
 دیگران که برده بر جمله که خطه اعترال واقع اولند و مرد صاحب
 فان حاضر توکم ولم بقا توکم الیه او تو که می دان که لغت
 و غیره که بر معلوم اولد که آنرا ای صند مع ایس صند دم
 بود که در مضمون در جوابه کرده اید فان لم تو سوالی
 مر از که در و با کسکه جمیع مغزله که بر معصوم در
 محسوس بود که نورت لغت اجزیه مرالی صند که در
 ...

و دیگر در عتبات کتب و صحیف ایام الایده و اساطیر بکره و انانیه طبع و عتبات
 لازم در دیگره و لیکن کسی نرسیده در برابر برادرش آن را در برابر القمه الا اولی الاسب
 بو طایفه و اصل عتبات بنا عتد مذمت و تقوی بود که در آن زمان از آن زمان که
 و کفر الایمان مانع بود از آنکه تا نرسد و حضرت عثمان وقت عثمان آمد در میان
 علی القیسین محطه ای در راهی حکم ای برادر که علی حسی و در آن محفل سکون شما در
 مقبوله و کله و در پی خود برادر که حضرت عثمان بن مومن و در کارهای و باره
 محفل او کسین و در پی خود برادر القمه بو طایفه عتد و در آن سوره سوره زور و زور
 رواه خود نیز از هر یک و قدر لیکن تحقیق و سنی اصیده عقیدت سینه مطابقت از الا
 و قد عثمانه و حقیقت کسی در پی فاشتران می بود الهدیسه بو طایفه سنج القمه اولی
 اولی الدال ان العتبات بنا عتد و در مسیری بود که من سنی و در عتبات
 خالقینی بر مرتبه و اصل اولی که از آن صحن مسیح سنی خلق ای که مادر و پدر
 مقدورات اندک بود در برابر و اهل خلد که هر کانی سقظه اولی و سکون
 اولی و در برابر القمه بو طایفه ابراهیم بن نظام آجایی و در سبک بود که چون
 در آن زمان مادر اولی که حاشا رب القمه اکا و آنکه حننه مادر ایمن و جامع
 و قیاس هم در آنده پس کله در برابر و اصحاب کرده و جمله سینه منی طلی سبک
 ای در القامیه بو طایفه قاری بن اسیر بن اشاعره زامون خلیفه زامنده ظهور برادر
 فعلی همانا علی جارد در برابر و بهود و ضاری و زامنده احمد زامنده خلیفه اولی و حننه
 و در اصل اولی در برابر القمه بو طایفه سیر بن عثمان عتد و در سبک و در آن ایام

واجب کلد و در بدو افعالی بود که مخبر طرد المعمره بواسطه تفرین صاحب ستمی ابراهیم
 مذکور بود که حق سبحانه و تعالی جماعتی غریب و بی ستمه تلقی آنرا از اعراف
 اجسام مخبر طرد نیز با طیف احسان کئی از دست با اختیار از اولان کئی چون از دست
 الزاریه ابونوسی مسیح الزوا اباعبدین مذکور بود که قرآن شریفی که در حق اخطای
 بلاغه انسان و حق یاد در و عدم زمانه فاعلی اولان در کفار اید و بطمانه علامه
 کشته کار در لایرت و لایرت برادر برادر است و جامع و معنی که در اولان است
 بواسطه هشتاد و نه و لایرت اباعبدین در جنت و جحیم بنور منسوخ و کلد در اولان
 علامه است و دلالت بر قدر در در حوض الله و نعم الکونین و یکون مع اولان لفظ
 و کبلی است تعالی بی اطلاق اینک طار و کلد در لایرت طایفه بواسطه تفرین و تفرین
 اباعبدین معانی در طایفه بنی در در لایرت و انعام اسم مختصر در لایرت و تفرین
 در لایرت و قرآن جزیره ناز و کلمه و ناز و کلمه و تفرین و اولان کلمه بواسطه تفرین
 بن عبد الوهاب کتب الی اباعبدین در همدان بود که اعلام الله عز و جل در حرف
 و اصوات آن و محسوس در حیرت و مرکب کبر اولان کلمه و تفرین اولان کلمه
 اولان و کلمات اولیای حق یعنی ابدر لایرت العاشیه بواسطه تفرین و تفرین
 اباعبدین بواسطه انسان عقاب کئی اولان در لایرت که اباعبدین و تفرین کلمه
 اباعبدین بواسطه ابوالقاسم محمد بن کعبی اباعبدین کعبی بن ابی رزین
 و تفرین در لایرت و اولان کلمه و کلد در لایرت طایفه اباعبدین

عمر و ائمتنا و ابنا و عجزنا و افعال عمر اوی قدرت عبد و نسبت ابرار و احسان حال
 عده و بنه جسم بر بی در برابر سوار بنه بوطایفه اسوار کما تباعده زنده گوی بود که الله
 تعالی بر شکر عدلی بله خسرو بر سره و با وجود عدلند علمی همه آتی در آن کما قایلند
 و کما انسان قادر او در برابر اسکانه بوطایفه او حشر الا سکاف انا عجزنا
 و در بر که الله تعالی علیه السلام انموذی در کلروز و مسمان جاننده علم انکه قادر در بر
 المصغر بنه بوطایفه حضرت جبرائیل عجزنا فی امداد محمدن الله که در در بر
 و خد شرف اجماع ابدان است اولین خطا در در بر کما بطیقه بوطایفه محمد خاظم ائمتنا
 در مسیری بود که عالم اکبر که وار در بری قدیم که آیه تعالی در بری حادث
 مسجده و طایفه ملک صفا صفادین مراد مسجده در برابر الحدیثه بوطایفه مصطفی

ابا عجزنا و ما شریف کرد و جمیع حیوانات تکالیف شرعیه بکفند در برابر انصاف حلیته
 بوطایفه صالحی انا عجزنا و صفت علم و قدرت و صمیم در صفت ابدی نام ائمتنا
 جاز در برابر انصاف تعالی بی زین کواجر حمله خارج منتظر در که ان صفت
 انبیا کما قایلند در حضرت عثمان و علی و طلحه و زبیر و عایشه بی کما را در حضرت
 ابو بکر حضرت عمر و عظیم ابرار در ارج کرمی ارج فرموده و نه اولی
 الحکمیه بوطایفه اول بود که حضرت علی عکبر رضی اللوین بوطایفه عسکون
 غارت ابرو در حضرت علی معاویه بی کما را بنده بره و علی به سوله در که اگر حق
 الامم است چون حکم رضی و لکن اگر کمال است که چون رضی معاویه بی چون که بود که

(var. 140^b — 141^a)

الاشارة بو طایفه السابع من ارباق ما عذر محمدا علی کا اور اولاد کا وہاں تک
 قابل طے در محض در دراز و عمدہ صحابہ کرام کا اور و محمد بن ابی طالب در دراز الحدیث
 بو طایفه بعد من عامر ابنا عبد بن مسعود بود که تا سگ مارا حسب عامر بود
 لازم اولاد عدالت در البتہ بو طایفه ابو بکر بن ابی سلمہ ابنا عبد بن مسعود
 بود که هر کس که می بماند و کتابی من صفات و صفات تصدق کند و جمع
 احکام ترجمه می بماند بود در دراز العجز بو طایفه عبد الله بن محمد ابنا عبد
 بن مسعود بود که اطفال مترکن اهل بار در سوره بوست و اولاد و کدر در دراز
 زیرا که بو سوره ده عشق و عشق شرح اول محمد ز قرآن و من ساری بکدر بود
 السلبیة بو طایفه عثمان بن علی الصفت ابنا عبد بن مسعود بود که کا و کوش
 داخل و دست سملای بر حکم او بود که اطفال و ذوق اولاد با علی و ابو جعفر اسلمه
 اولاد قبول تیره از اول ابو موسی بو طایفه بنون ابن عمران ابنا عبد کنی صبی
 قرنی کشد و با خود او علمه کالج ابکی بود از ابرار و خرد و نهی الله تعالی بزرگ
 و اطفال که اهل جنت در دراز احمد بن بو طایفه حمزه بن ادراک ابنا عبد ابی کمال
 اهل بار در دراز الحنفیة بو طایفه خارجان محمد اطفال مترکن ملا علی ابن
 اهل بار در دراز لاطراف بو طایفه اطراف عالمه احکام مترکن علی اولاد که سوره
 دراز الشعیبیه بو طایفه شعیب بن محمد ابنا عبد بن مسعود و بنی سگ کا علی اولاد که سوره
 و بکدر اهل سینه نابود در و سب از عنقا در و خارج اعتقاد و نه بواقی در مجازینه
 بو طایفه حازم ابن عامر ابنا عبد بو طایفه حضرت علی سنده و توف دراز لطفانیة

بو طایفه نعلب بن عامر اشعری و در کتب طفیل اگر نسیم و اگر کبر انسه اولی
 مکر که بعد از سلیم اشکارا بنی الاحمد بو طایفه انصر بن قیس اشعری و کندی
 طایفه لریدن بر کسند بلاد مسکنه اوله کفار ابرار المصنوع بو طایفه معد بن
 انا عبید بن صبر که کسی بسوزد اولی اشعری بنی امیج ابانک عابره و کلدر لریدن
 بو طایفه هر شهره مشهوره و جدر در لر المکونیه بو طایفه کرم علی بن انا عبیدز تارک الصلوه
 کا زدر در لر اناتر که مسوزد ایزر لیکن و کلدر بلکه حق تعالی ستمه ملوک کی ایزر
 اشعریه بو طایفه تک در بسوزد نومین اولی کسند در که حق تعالی بی بی انا
 و صفائی ابله بسوزد اگر بود بله نومین کلدر جا اهل در لر المجهولیه بو طایفه تک فنده
 بر کسند حق تعالی بی حنی سما بر لیس کفار با سوزد اولی کسند نومین و عارف اولی
 الاباضیه بو طایفه عمر انا سوزد بن اشعریه اهل قبله سوزد مخالفه اولی
 کا زدر در لر و مرکب کبره سوزد و غیر نومین در در لر حضرت علی اکبر صحابه
 زدر کا زدر در لر اشعریه بو طایفه زید بن اصغر انا عبیدز قوله انبیه حار و کلدر
 حار و کلدر در الحفضیه بو طایفه ارض بن ابی القاسم انا عبیدز ابا انتر که
 با بسوزد معرفه اند واسطه در لر بر کسند عارف با سوزد کونیا سوار سوزد
 کا زدر مشرک و کلدر در لر اشعریه بو طایفه او عارف شاهین دلان انا عبیدز و اشعریه
 سوزد اولی انصاف عباد حق تعالی تک مخلوقی کلدر در لر واسطه عت قبل الصلوه
 و کلدر در لر ابی سوزد فی زرقا شعبیه و قال لهم اما بو طایفه بسوزد بکه

و در سینه بود که در روز عزا حضرت علی من استیضات بعضی مخالفت بود که و امام علی
 بن علیات را بیضا کرد علی اولاد علی در روز عزا و در روز عزا که سب بود که در روز عزا
 بن حسین بن علی بر حشام بن علی که عمر بن حشام بود و بوطایه بن و زینب اولاد
 از مسموم اولاد حضرت امیر کبیر و مسموم طعن را از اولاد زینب و زینب امیر کبیر
 مسموم است که زینب در عید اولاد حضرت علی بدی بر تقدیر ابی اکیلی که سب قاله اولاد
 زینب در عید که در فتنه بنی امیه بی زرک است که در آنها را ذکر کرد و در حق زرک است که
 ابو زینب را فتنه بنی امیه و اصول بنی امیه است که او عذر زینب و امامت و خلافت در عصر
 تا از قرن ثانی در روزی بود که در حمله زینب علی بنی را زاده اولاد زینب
 بوطایه زینب علی بنی امیه و اوج فرزند در بغداد و بوطایه ابو الجارود را عذر

مذکور بود که ملک امامت بنی امیه تا نزد کن و صفایا اشما حاشا جمله اصحاب
 اکبر را بر روز که فتنه مخالفت بود و بن علی از آنجا عذر را سب بوطایه سلیمان
 حر را با عذر مذکور بود که امامت جمله بنی امیه و شور بود و بخار سلیمان
 ابی که سب تک جنتی ابی سفید اولاد و ابی که در عمر امام ابی که بنی موجود ابی که
 اندر سب است ابی که خطا ابی که آنقدر وقوع جایز اولاد و حضرت عثمان و زینب علی
 و عایشه رضی الله عنهم هم زینب که کار ابی که است زینب بوطایه سب را با عذر سلیمان
 بر اعتقاد الا حضرت عثمان شانده موصوفه را امامی زینب را موصوفه حضرت علی
 زینب و عذر حضرت زینب که بوطایه امامت علی بنی امیه است اولاد در روز عزا
 اکبر را بوطایه اولاد اوج فرزند در ابی زینب بوطایه تک اعتقاد بود که امام

محمد بن علی باقر و حم اولاد بی وفات آمدند بلکه غایب در برابر انادوسیه بواسطه
 اعتقاد بی بود که امام جعفر وفات آمدند بلکه غایب در و امام انور العبادیه
 بواسطه در رکعت امام علی الحجت امام جعفر او علی عبد الله اعظم المفضله بواسطه ترک
 اعتقاد بی بود که امام جعفر در سکر امام الحجت امام جعفر او علی موسی ابی القاسم
 بواسطه ترک مذہبی بود که امام علی الحجت امام جعفر او علی محمد ابوی اسمعیله بواسطه
 امام علی الحجت جعفر او علی اسمعیل ابی در رکعت محمد اسمعیل امام جعفر حوشره وفات آمدند که
 امامت و داشت انتقال بنویسند بواسطه به ملاحد اسمعیله در رکعت و در رکعت
 المبارکین بواسطه در رکعت اسمعیل بن جعفر والد که همانند وفات آمدند که امامت
 برادر است انتقال آمدند بلکه صلی بن علی محمد انتقال ابی المطهریه بواسطه در رکعت
 امام موسی حجت وفات آمدند بلکه غایب در بواسطه به طوریه بلکه است بود که
 زینب سکن اشکار آمدند بر قوم بواسطه به در رکعت ما انتم الا کلاب محطوره
 لیسنی کما کف مذمیده بعمود باش و نشانی است که می نزد یکدیگر لاقطعینه بواسطه
 موسی بن جعفر قطعاً وفات آمدند در رکعت اکنون و ناه اقطعیه در برابر القیسه بواسطه
 امام محمد تقی که علی موسی از خاک که حرکت او علی در امامت و بلورده امام علی موسی
 از خاک شامه توقفا بعد از امامت قطع انبزل جعفریه بواسطه امام علی حجت
 مسکرة امامت برادر جعفر و انتقال بنویسند بر انشقاق بنزد در رکعت امام الحجت محمد
 الحسن العسکری غایب و خروجی نزد بواسطه بواسطه بواسطه قسندره امیر

جود در سخن ظاهر و بگذرد غایب از ظهور از کس و هر روز امام اولای علی علیه السلام
را کجای سید زهدی بگویی ذر ذره بر او و ما زده نشدند و الهجات برین بود
او نور - اللهم صل علی محمد المصطفی و علی المرعی و علیة الزهراء و اولادها
و احقری ازضا و بحسب التمسک بکر ما ازین العادین و محمد بن علی بن نو و حقیر
محمد العادق و موسی بن جعفر الکامل و علی بن علی الزهراء و محمد بن علی بن علی
الشرعی و الحسن بن علی الزکی و محمد بن حسین بکر الامام فی العالم الذی ظهر در دنیا
در اقصی نوادین و در کتب به چهار روزه در روز شنبه در اول ذی قعدة
و جمعه بحکم عظام مسمان الله علیه بقیه ان را در روز و در کتب بحکم عظام مسمان الله علیه
در شب که کار اول ذی القعدة و طاهر و حسن و حسین و عثمان و ابوذر
و مقداد و بلال و مصعب و زینب و افضی و در کتب بحکم عظام ابو در و بلال
و مقداد و مصعب و زینب و افضی و کار اول ذی القعدة و کار اول ذی القعدة
در طایفه اما در کور اولان طایفه منهدم از دینی باشد در سنج اما منهدم از دینی
بچون که بعضی کتب افضی و زید اما استیم به پیش ازین ذوق باز مشاوره اما العساف
و طایفه اول کور زید در سه روز ازین سینه زوی کتا را در کتب بحکم عظام
برین کتا را در لعنهم الله و قد ام جسم و سات و سات و سات و طایفه عبدالله
بن ابی عمیر و در روز عید الله حضرت علی بن محمد اعجاز کرد علی علیه السلام با علی علیه السلام
حقا اول ذی قعدة و زوی حضرت علی بن ابی طالب در روز عید الله بن محمد بن علی

عقباد در روز که حضرت پی و فاطمه بودی و منقول می و ولدی و علی صورتی و سبط
 منور اولی و منی و بی بی امیر اهل شیطانی قتل ای که و علی خا و خا و سما و سما و در
 در عهد علی که صورتی روزی که آنک بر طوبی و علی منی و در خا و سما و سما و سما و سما
 و در عهد امینی و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 در بر السبا منی و طایفه بنان بن سمشا الهی و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 انسان صورتی و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 فان بنی و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 از خا و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 بنی علی و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما

و حالانی زمانها اولان و مواضع و اعتقاد و آذره در که عیغه و سما و سما و سما و سما
 اولان و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 نسبت در سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 بود و نصاری و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 کوفه و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 اولان و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما
 در که و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما و سما

وزین امام بنده و محمد باقره و حضرت صادق علیه السلام برین امر که تنگنای بودی
 حتی آنرا خطاب که بولاعینک رسلی برمی نماند ای امام حقیق تنگنای کی عبادت
 و بجز ایدر ایدر که امام حقیق برین استماع آید که هر روز در لغت او قیدی معلوم بر
 بونی که بکن امام حقیق و بنجده او که در بیکه شدی الله تعالی امام حقیق در روح من
 بکله طوری استیخالی این اول که استیخالی عبادت دومی صکره معلومی بر قوم کند و
 طایفه لر ایکن شهادت روزی بوز ایدر لر و جنت بنیم دنیا و جنت الام دنیا در
 المعجزة بو طایفه مفسرین سعید علی اباجیدز در لر که الله صکره نور ایدر لر
 صورت ده در بو باشند و هرگز بر تاج وارد و حق تعالی الله آدم علی صورتی بولاعین
 در لر حضرت علی زمانده بو طایفه طوری استیخالی حضرت علی عاقل استیخالی برین
 حضرت علی در لر که بر فحشی طوری استیخالی الله تعالی الله حقیق بو طایفه انصاف
 اباجیدز در لر که در لر ابتدا منقطع اولان و جنت اول کند در که الله تعالی بر
 ابیک امر استیخالی و اولاد ایکنی و نار اول کند در که بر کاعادت و نفس ایکنی
 او بکر و عمر کنی و بو ملاحظین قتل نفسی زنا و طوطی بی باح بیولر ایکنی بو طایفه
 عبد الله بن مسعود بن عبد الله بن حنفی ایکنی اباجیدز بو ملاحظین نمانی لر
 یعنی رواج ایدانده بر برین بر برین انتقال ایدر در لر و روح الله حضرت آدم ایکنی
 صکره شبته انتقال ایدر صکره سایر این با انتقال ایدر و او در حد واحد ناخالصی
 شته سنده منتقل ایدر خال از عرب الله انتقال ایدر در لر بو طایفه ایکنی
 انسان ام زمان اولان کند بر معرفت حاصل ایدر که نکره هیچ طاعت و عبادت ایکنی

المفوضه بقرقره رسالت اعجازی بزرگوار است الفیضه اولاً حضرت علی اولاد علی
 خلق ابتدای و مسکوه سایر مخلوقات و اولاد نوحین ابتدای سبحات و امینین بینها
 بوجه علی اولاد علی خلق ابتدای رکوع در سبحان ربی العظیم در مراد علی بقرقره
 سبحان ربی لعل علی هرگز در الفیضه در بر کمال کماله بر طایفه ابو کمال است
 محمد صیاحه عظامه اکفایه در که بخون حضرت علی یک بعضی ترک ابدیت حضرت ابی بکر
 بعیت ابتدای و حضرت علی بی ۱۰ اکفایه در که بخون جنین طلوع و نبی صاحب
 ابدیت است که طایفه در که حق تعالی جبرئیل علیه نبوت رسالتی علی گوید که
 کنی علیه ابی محمد علیه السلام بر بر بنی بنی و لغبتی است که غراب غایب و ذات ابی
 شیبه در زنی بر بوسه سها نبوی محمد علیه السلام گوید ابی بکر حضرت جبرئیل
 جاش کن ابرو ابی بنی بر طایفه در که جبرئیل محمد علیه السلام ابرو است
 در صاحب لغبتی قدر رسالت و نبوتی که علی حق ابی اندر هر سال و در محمد
 استدی بر طایفه در جبرئیل است و لعن ابی بنی لعنهم الله و بر طایفه که مذمبی بود که
 حق تعالی عرش او زنده او نور او ملائکه ابی عرش ابی جبرئیل قاله رب الذمیه و طایفه
 جاش ابی علی السلام می نام ابرو که حق تعالی که ابی محمد می گوید و که خلقی است که حق تعالی
 ابدی محمد خلقی علی بر دعوت ابی که کند لغبتی دعوت ابی محمدی الخیار به بر طایفه در که
 جبرئیل رسالتی علی که گوید حق تعالی که محمد علیه السلام علی که بوسه او لغبتی علی محمد در
 معاونت طلب ابی که در دعوت مشغول اولوبت خلقی کند و بر دعوت ابی که بر طایفه

لغونه و مخی بر جهت آن عاشر رسول علیه السلام اطالک لسان ابودر العنبر بن
 بر طایفه دربر که اندک علی بعضی او فائده علی رسول ابراهیمی خیر طایفه می محمد
 که علی قلعه بیهوشی فتح ایبکه. اول وقت اندک علی کا حول ایش ایدنی توفیر
 ایدنی طایفه باب خیر ایدنی و آلام قدر و شرف کل ایبکه اسحاقیه بر طایفه فستند
 اندک علی دایما علی. حول ایش ابراهیمی دربر و صکر او لاد طایفه حول ایش ایدنی دربر
 و دربر که چون علی اولاد علی افضل خلائق در جهت می تنگ اندک ضرورت ظاهر
 اولوز و اندک لسانی ایلم شقی ابروز و اندک لایله طوره و ایلم علی بی و اولاد بی
 مشکوری در بربر. انام محمد الدین رازی خیر ایدنی دربر که نصیریه و اسحاقیه طایفه ایلم
 اولاد است بر طایفه دربر که علی در عمر اکبر و قدیم و اولاد ایدنی مکن علی خیروز و عمر در بربر

الکریمیه بر طایفه دربر که مرورا اسحاقیه دربر که علی حسن سکر امام علی کت علی ایلم
 اولاد محمد خفیه ایدنی حالا سوز خود و نیز بر اصلاان صافه و بر قبلا صولت و محافظ
 ایدنی و اکثر طایفه اولوز دربر الکریمیه بر طایفه دربر که محمد خفیه و مات مذکره
 او علی او با هم عبد الدین محمد کایم مقام و امام آدکه مسکره و مات ایدنی زیاد و
 ایدنی که بر مسکره محمد عیسی مشق من امام اولسون و مرور محمد ابا خیر اسانزه ایلم
 صاحب عوت ایدنی ایدنی خلقی دعوت ایدنی خروج ایدنی خلافتی بنی ایدنی انزاع
 ایدنی خلافت می عاشر نقالی ایدنی و سبوزیل مقداری خلافت خایه ایدنی
 قالدی الرویه بر طایفه او مسرور و زندی ابا عبیدز دربر که امامت و خلافت
 اولاد عباس می ایدنی آخر الامر می خفیه و اصل آدکه الساب الرابع فی ذوق الکلام

بو طایفه جو قدر کین ستمور اولان بدی سوره در ابا طایفه بو طایفه بیج بر طنه
 تابع دکلرز نفی صانع واکار حشر ابد راز و بولورک ابد اطوار بر حکایت بهی ز بس نیت
 اول حکایتی بر معاصره ابراد انکدر حکایت بعضی اریکده بوبله مسطور کلام اولور
 نام ولایت خلفدن کرسنه دار اریک عیبه الله الجیون القذاح نام و زور عبد الله
 زناد و دن ابدی و امام محمد صادق علیه السلام خدمت بدر ابدی و سمیع و فای
 ابد کون مکر اسمعیل اعلیٰ محمدی سید فایله زینت مهر جانب نوره اولور و اولور
 مزور محمد وفات ایدر و بر حمله جاری بی اولدی و عبد الله بن محمد ذی رحمة جاری
 دار ابدی مزور عبد الله محمد اسمعیل جاریه سر قتل ابدی کدر و جاریه سر انکدر
 و بدی مسکوره جاریه مزوره نکر بر اوغنی مزور اولدی بو محمد اسمعیل و عبد الله امام
 بو خلق اغوا آیدنی و بر حمله اعلیٰ بن سلیمان کد اصغر و کولکیم اولان و زور
 و عداوت و بغنه قلب کدره راسخ ابدی مزور ابع اولور و خلق بو طریق ابد اضلال
 و بار منوره و معصومه و سکندر بیده و فضائل شایع اولدی و اطراف عالمه اعلیٰ
 بر ایدر ابدی احران کدر بو طایفه ن حدی نامز کرسنه شاه اولور ابدی کدر
 نام مقام نام کرسنه باد شاه اولور و نسلا بعضی اوزت سلطنت منصفه کدری همین
 صباح که ربین ملاحظه ابدی مزور اجازت طلب ابد و بار عمه کولوب خلقی کفر و زور
 ارشاد اولور احران کدر و بار مجده فتنه ملاحظه و مرتبه بر واصل اولور که سلاطین سلام
 جمله مضطرب اولور اکثری ملاحظه بی مخلوق اولور و بعضی مضطربین صلح و ممانعت
 ساکد اولور احران کدر احران کفری مع کفر کولوب بار اسلامی ملاحظه

و در نور در استیضاح الایضاح . یعنی در لغت و التوسل الایضاح . بوطایفه حسن سلج
 انما یجزیة اعتقادات فاسده لریکات مناسی بمسئله در که در بر که اگر عقل کافی در
 استیضاح کجسته با اعتراض دارد و کلید اگر کافی در کل اینست بسلام زمان اولاد و اقتدا
 لازم در اجتناب اگر عقل لازم و کامل بر محبت و امام ایلد حق باطل را بجهت بر اولاد
 اگر عقل لازم بسلامه نه احتیاج الی الامر . بوطایفه نامشرد و تابعدار مزبور ناصر
 شیخ ابو علی سنبلت کرد لریندز حکیم فاضل بدینی اشعار زدن الحاد و زندقه با سننهم
 اولیغنه جوی گسسته یک مثال و الحاد نه باعث اولیغنه القراط بوطایفه حمدان فرط
 تابعدار بینه و کوفه در اول جانب کرده دعای واحد و این خلق کثیر انکسلی
 الحاد و زندقه زایب اولدیز و اول باره بر حرت سنو لی اولدیز که خلفا عبا
 جیه مزبور لردن اخذ انعام قادر اولدیز حتی تراسله برسنه واروب عرفانه تجامی
 بصوبت قتل عام بتدبیر و واروب کتبه ده بیت شریف طرافنده مسلمان کردن
 خلق کثیر قتل بر و بت حجج الاستوی بریدن جنار و بت کتور و بت کوفه در بر
 بر آندیز کیمی دورت سل حجج الاستوانده فالدی اخر الاحادیث طفر لیک سلوئی
 بغداد کابوت مزبور واسطه سناسل ارد و بت حجج الاستوی بنه حکمنه نقل ایدیز
 الباکبیه بوطایفه با یک تابعدار مزبور با یک بر آدنی گسسته بدنی از با یک
 ظهیر ایدری مزور با م اند قوت بولوبت آوزر بنه جمع کثیر جمع اولدیه و حکمنه
 عسکر اسلام و واروب جنگ عظیم اولدیه اخر الامر منضم طیفه زمانده قتل ایدیز
 نفعنه بوطایفه نفعنه ان عیدیز مزبور منضم اولدیه صاحب الدعوه انما عندنا

ابوی ابراهیم مکره نبوت عوی آید چون گفته اند و به نام اولاد احوال
 او مبتدع و عواصین است که بویا فو انفسه می شنند و لکن احوال هر قتل اولاد
 اسبغه بو طایفه در بر که دور بیدرز و سماوات بودن و ارض بدی از و امام
 و اعصاب بیدرز و جمیع انبیا تک دوری بیدرز اول آدم و وصی شیت اکبری روح
 و وصی سیم زا و سبجی ابراهیم و وصی سبعل و دردی موسی و وصی ابراهیم داود
 و وصی سلیمان اتنهی صبی و وصی و ایزون نو بدی محمد و وصی علی زید و وصی
 دخی بیدرز علی حسن و حسن و زین العابدین و محمد باقر و و وصی صادق
 و محمد بن اسمعیل و دردی بر که مقصود بعثت انبیا در خلافتی مرتبه همانند
 مرتبه روحانیه به البصالی تکدی و درت امامت که محمد بن سبعل که خلق عالم

خالیف ظاهر به صوم و سلوة یکی از جمله ساقط اولدی اما لازم اولان شدی منجیح بل
 انبکدره و مقصود لر بر قول اباطیلین بود که صورت حدون زرد بر و تبسین اب خلقی خاده
 شرح شریفین اخراج ابیوث کفر و الحاد بر اندر اباب الخ مسنی فون الکواصب
 بو طایفه محمد بن کرام ابنا عبد زرد محمد سبتان و لایفند ابی کما صورت زهد و تنواید
 خلقی بعضی بدعتله و دعوت ابلیسی اخرا لام قبول انجیل بر و ابنا عبد اخراج ابیوث
 عر جسته نغی ابی بیدرز اول بار خلقی کشد و لره تابع اولون اول دیار د بود و متباج
 بودی و محمد که ابریکه ز بهی در که حق تعالی حمدر و جهر در و محلل جواد در
 جهت در کانه در در بر و بو طایفه چون سبغه منسوب اولد و در مشایخ
 طرایفه اسحاق حنابل عابد زه و زین شوریه حصمته بو طایفه تک

الشهي بمصيبة وز دله كرامته لك در امر از برق و مسكن عصمانا الله من سرورهم
 الباب السادس في وصف المشيمة وطايفه بمشيمة ويكسب ودر كره
 حق تعالى في خلقه وانه تباين اكثر مشيمة امام احمد حنبل ابنا عيزر وابتدائه في
 اسلامه ظاهر اوله وواضعه ظاهر اوله وواضعه ظاهر اوله وواضعه ظاهر اوله
 مراد على بن بكر وديك ابو ذر طوايف مشيمة وقرمنا بهر روز لار در ذكر اوله و
 الحكيمة وطايفه هشام بن الحكم ابنا عيزر زود هشام الله حمود ودر دم كاه ديوي
 سكه بجان كمي در كاه ودر يديك كمي سكر وهر جا نمردن نظر اوله ودر سكار
 اخرا لا مرادى بو كه قرار بو يديك كمي و البه بر يديك كمي ووار وعرشه مانع اوله
 وطايفه هشام بن سالم ابو اليق ابنا عيزر ودر يديك كمي الله تعالى انسان صورت و در
 حتى ال ابا ياق و حواس و قولان و بزرون انبات بدير اليوسنة وطايفه برين
 عبد الرحمن ابنا عيزر ودر يديك كمي الله تعالى رسد كمي نصف اعلامي تحت نصف
 اسفلي مصدق ان بطايفه وطايفه محمد بن يحيى كمي شيطا اتفاق بله لقب انبي كمي
 ودر يديك كمي فلكه الله تعالى في عرش اوزر وكونور را و محل عرش زبك فوهم ودر يديك كمي
 بو كه اشارت در در البر الحواريه وطايفه داو وحواري ابنا عيزر الله تعالى ام اعضا
 وحوكت وكون انبات ابرار ودر يديك كمي ودر يديك كمي ودر يديك كمي ودر يديك كمي
 سدن سوال بو كه لا فرجه وصاله كمي انون سوال مايز وكله ودر يديك كمي
 وطايفه در يديك كمي ودر يديك كمي ودر يديك كمي ودر يديك كمي ودر يديك كمي

مختصون اولان کسسه نزد باده اندصالی بی زیارت بزرگوار الله ابدی صحت
 ایدر ان سابع فی ذوق المرحبه بو طایفه به مرحبه دیکه عت
 بود که اعنف درنده عمل حکم از نه بست واعتماد دن موحود و برابر جانم
 و ذوق مرحبه بنی البوسنه بو طایفه بوسنه می تا عبیدز دربر که معویه الله
 و محبت قلبیه عباد روز بر کسسه بوصفت ابدی متصف اولر اکا معصیت منرا نغز
 العبدیه بو طایفه عبیدز آب تا عبیدز دربر که حق تعالی ک علی و سابع صفتی
 عن ذات در و سخن صورت افشاده در طلق اند آدم علی صوره الرحمن بود که دلیل
 دربر انصافیه بو طایفه غسان کوفی تا عبیدز دربر که ایمان معرفت اجانه در فصل
 لازم دکلدز و زیاده اولور لکن ناقص اولور دربر انوایسته بو طایفه توان
 دربر که ایمان معتر معرفت اقرار بالله و رسوله و هر که عقلا آنی اینک جابر
 اولیه اکا و حق اقرار لازم در امارتینه که عقلا آنی اینک جابر ذکا اعتماد لازم
 دکلدز دربر انوایسته بو طایفه ابی مساد نومی تا عبیدز بو طایفه قسند کرسه صبه
 سوره اینک ابد کاز اولور لکن علامت کور دربر الماب الثامن فی الحجابیه
 بو طایفه محمد بن حسین الحارثی تا عبیدز حق انفالده استطاعت مع فضل اولغده محمد بنک
 کاسی اولغده ایلی کسسه موافق درده و نفعی صفات موجوده و حدیث کلامه و فی
 روایه امدده معترب هم موافق درده بو طایفه اوج زفر در البرعیه بو طایفه دربر
 زوایه خاوت اولغده عرض جز و کفایت اولغده حیدر الزعفران بو طایفه دربر که

کلام الله مستوفی از برکتش بر محقق در دلمه کا زود الحسد است و طایفه در بر که اگر
 کلام الله حق در مکن عدوت شریفه واقع اولعب که کلام الله بر محقق و در بر
 مسافت بدو نب اول به روزه یعنی او تریب از روزه بر محقق و در بر یکروز و بوط
 در بر که روزه مجاز است که افوازی حیکما ذب در حتی الله الا الله ذخی بر محقق
 به کذب در اول سلسله ساع فی رزق الخیر نه بر طایفه تک ذهی بود که فضل
 قدره الهیه ایله واقعه عدوت کمال قدر تک بخلی بود نه تا شرایله و نه کس اندر
 ذخی بر فاج بود در الخیریه بر طایفه جهیم صغیر ان انما عدت و در نور جهیم در
 ابری ذهی بود که عدوت اصل قدرت بود و علم الله حادثه و حق تعالی
 موجود و شی یک بازر و کلدرا الضرابه بر طایفه ضرارین عمر انکو فی کتاب
 عدت

ضرر از اول معتبره آید و اصل من عطفان که در زدن آید صکره صغیره محال
 اکامح الفتنه بدین و عداب خبری خیمسکرا آید و قوتش غیر که است عابر
 دکلدر در بر ای الباس العاشری ملائذ القوم صوفیه و مشایخ زیند و
 بر طایفه وارد که در برین است صوفیه که ستر از انواع سید و زرقی با طایفه
 بلکه اگر انام اولانی که سید بر سنجید بر وقت حطام دنیا آید و بلکه جوانی که
 اگر چیز اعتقاد و زندقه و الحاده بر او قراره فی زمانه مومور و کلینی و کتبی نامر و
 اشقر که ظاهره روزه و بوطایفه ذخی چون قدره الحاحیه بر طایفه بر فیدر کند و
 صوفیه سنده اظهار آید که صوفیه حال احوال عمادین عار بر روزه و در بر که احکم
 شریعت بل فقه عوام و طایفه سید ز بر حواک نظر بر طایفه است بر صغیر ز با و

واصل مصیبت اولاً کسب از رسوم ظاهر بجهت اولیون است اما کمر مراعات حضور طریقی
 که در برابر الزامات طوطیانه دعوا ایدر که بر بحر فدا و مستغرق و من و تو بیدار مستملک
 حاکمات و حکام از اراده بر نه و کلدره بر سوز زلزله منقول از سر ابتدا کلام معاصی مناهی
 سعد و لرز از اراده حقد در احتیاج از اراده کلدره بکلدره بقدرت طوطیانه زنا و فتن
 فتنه در که دعوی خلاص ایدر و علایقه فتنی بخورد مرکب اولاد و در بر که مقصود
 اسقاط نظر خلدرد و حق سبحانه خلق طاعت مستغنی از محبتند منقر و کلدر
 المرایسته طوطیانه زینت بنا و به ترک ابدون سبب نبویه جمعند اعراض ایدر نظر
 عنده مقبول اولوت بن اناس مرجع و معتبر و شیخ نامنه اولوت هر که کند و
 معتقد بملقبون المستخیره طوطیانه روم در حلق ایدر مقام خدمتد معالیه ایدر از مقصود
 حلقه خدمت ایدر نواب جزوی کلدر بلکه استخجاب نوب ایدر و محصل مع
 ربوبه نیک بخون ز می نغز و خدام ده که بر نورله و مطیع نظر لر سطلک جاه و مال و کثرت
 اتباع و شباع در تا کامل و جامعند بو کلمه معاصرت و تقدم ایدر لر انصابت
 بو طایفه بر فو که عبادت ایدر مقصود که نواب جزوی کلدر بلکه نظر خلقه بیدر
 و معجز اولین در حتی بد کلر عبادت غیر مطلق اولیه عبادت ایدر از الحاکمونه بو طایفه
 در بر که انسان را بخت مجاهد ایدر بر نسیه و اسل و کوریز معشوق حقیقی ایدر متحد
 اولوت فتنی ایدر اولور اندا کما حلول ایدر و حتم استغری کتر نواعماً دوه اولور
 خائنه فی الفرق این وجه بو طایفه اول زو که کبر می علیه استم انور که حقد نبویه سوزند

هم اندرین انام علیہ الصالحات و یوطا بقدر اهل سنت و جماعت برین اگر چه یوطا بقدر
 روح و عقلت ازده التي فرقة من شعوب السند و الحنفیة و المالکیة و ان فقه اهل السنة
 و الشافعیة و التوریه و ان اصول عقدا و بائده ضعف در و یوتو که که بهیله سار
 فرق ضالته یک عقاید فاسد و بدست لردن خالیدر و بحمل عقاید اهل سنت و جماعت
 بود که عالم که ماسوس اندر در قادیر بدم و کلر: خلافا للفقهاء السنیة و موانع عالم مؤثر
 خلافا للدرستیة در بر که ان هی لاجتنب انما یوت و جمعا و ما بهنگام انما
 و خالق علی شیئی اندر در خلافا للمعتزلة که در بر که افعال عباد که خالق جبر کند و سبدر
 منصفدر جمیع صفات کمال ابدیه بلا شبهه و لا یظهر خلافا للشیعنة ذات ساری شیعی
 معنی حوادث کلدر: خلافا لکرامیة جنب و جز و حکما وک و الحکمة سادات انفس
 و امارات الحاکمین منزه در: معنی عن الثالیسدر لاجب علیه شی در اگر انا به ابره منصف
 ابد ایدر اگر عقاب ایدر سر عدلی ایدر: افعال اندر معتدل و بعضی کلدر هر چه سنبل
 حکم و مصالح ایند و محاسن و جسمانی معنی خراجاد و اعاده ارواح حضرت: موارط
 و میزان و حساب حضرت و جنم انان مخلوق در و اهل جنم حضرت و اهل نار و نار
 محذدر و مذنبین در شفاعت ایدر عفو جابز در و بعضی انبیا و کتب منزه حضرت
 اول انبیا ادم علیه السلام و عاتم انبیا محمد علیه السلام در و نسبت انام مکلفه و احسان
 اندر تعالی به واجب کلدر و امام اجمعی حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم که ذکر کرد
 صکره و در صکره عثمان صکره علی در و عرافت انفسیت زینب ذکر کرد در
 و اهل فسلدن بر که کن را و نیز ذکر انزام که آمده بود در محاسن عقاید اهل سنت

تمام
 در باب فضل اهل سنن
 قطع از صحبت اهل سنن
 کس تا با با ان و در بنابر
 سبب ابرو دان قایل سنن
 در شین شوق با سبب علم صحیح
 به تصدق و حدیث حاصل کنین

اما نصیب اولی و ذریع و دلیل قاطع و برهان ساطع ایله بود که عقاید تک مابقی
 علم کلام که رئیس علوم دینیته در آنه و معین و مبرهنه از یکی بود که علمای اهل
 ائمه بودند که با درگاه اسلام لازم که مکتبده هر شهرده بر عالم مستقر نصب ایده که
 هم کلام عارف اولی عقاید صحیح و فاسده به مطلع اولی تا که عنایتی
 زین عالم تک تک و مشهور مضمون اولی و حوزة اسلام اعلیٰ طیفه
 خط ایله بیگم تمیز خوشش سلیم و سدیدت اسلام اعلیٰ طیفه
 سیات اولی و ذریع و ذریع هر شهرده و کل مکتبده جامع و هر که اولی که علوم
 و مسائل اهل عالم و دین مختلفه و هر که هر مکتبده مطلع اولی عقاید مسلمی بود که

عقاید فاسده مضمون سیات ایله بود که سلاطین زمان و حکام در ایله
 علم و روحانی به رغبت بودند و شخص شهر بودند مناصب علمیه اهل علم و حرم
 اولی و حرم و حرم اولی و معتبره اولی و کل در زمانه و مواز دور اولی و اولی
 کس در خدمت علم و فضیلت صاحب اولی و علم و فضیلت و نون برتر اولی
 مشفق و باجمه سعادت دارنده و ضل و نظام دین و دوازه در صحیح و طرفه
 اهل سنت و جماعت که طرفه اهل سنت و جماعت که طرفه اهل سنت و جماعت صحیح
 و سلف صالحین در نماز اجدد الحق الا الصلوات و طرفه محمدیه که طرفه اهل
 سنت در طرفی جاده و دست کئی اولی و لایق مطلوبه و اصل اولی و اعدا طرفه
 و سال اولی بیگم دست الحرة بود که و این بد صراط مستقیم فاصحه و استعوا

السن مفرق بم عن سبيلة ودر حقی بؤر برز . قل هذه سبيلي ادعوا على بصيرة
 ومن تبعني وبوطر نيك اصحابي وبنی علیه الصلوات حمز نرنگ بوخ صوره نوایی
 علماء اهل سنت جماعت کثیر حق تعالی تک مصطفی درگزیده قولدر نم اورنا
 انتخاب الذین اصطفینا من عبادنا علماء امت شاننده واردا شد
 علماء امتی کاتبین بنی اسرائیل حدیث شریفی نو که اشارتدر ولهدا سلطن سابقه
 حضرت مسعوده علماء بنحور دن منفک اولوب جمیع مشکلات امروزه بو طایفه
 علیه نکتای هلوب بید لر دن عدول ایتمز آید و اگر خصم جل اشغال السیوف
 و التسان محبت و برهان طریقه سالک اولوب حق نه جانده ایله تابع
 اولسون و بکننه ایمنی بو خدمتی علماء بنفویض ابدون انزه استغاثه ایدر لر دی مشلا
 حالاکه عسکراسلام نصرهم الله تعالی قریب ان اوزر منبه توجه ایتدور در اکرش
 عجم دیسه که باعث عدوت مخالف بره بیدر تحقیق مذمت اولسون حق نه طرفدایینه
 جمله مزاکا تابع اولسون بوزاع دفع اولسون دیو طلب ایتسه لز و غلایه رو ایتدور
 باب دنده اولان شبهه فاسد لرون العا ایدون عقیده عوانه نزلزل را قسه لر
 رعالم متحرکه مجتبع نه امکا اصوله فرد عنده مطلق و ماخذ مبادیه واقف الهمکه
 اوله فاطمه ایدنصر الزام ایدنه معلوب خصم ولحق لار دکور می زان بو مقوله کسه
 اصلا اعتبار اولوب نه برده بر فاسد و جاهل شیخ نامه بر باطل وار ایتدور
 اعتبار و التفات اولوب مسعوده حاضرده مدار امور بو مقوله کسه لدره انما شکوی
 و حزی الی الله ولا تستعین الا اياه